

**Inimkaubanduse teemal koolitamine:
praktilised soovitused, näidisprogrammid,
lektorid**

Kristiina Luht
Sotsiaalministeerium

Tallinn
2012

Tänuõnad

Koolitusprogrammide sissejuhatuste, kavade ja lisamaterjalide osas panustasid Eha Reitelmann Eesti Naiste Varjupaikade Liidust, Merli Klein Politsei- ja Piirivalveametist ning Sirle Blumberg MTÜst Living for Tomorrow.

Suur tänu Anu Lepsile justiitsministeeriumist, kes kogu materjali üle vaatas ja häid soovitusi andis!

Kristiina Luht
aprillis 2012

Sisukord

Sissejuhatuseks.....	4
Käsiraamatu kasutamine.....	5
Praktilised soovitused koolituse korraldamiseks.....	6
Abi teemade valikul.....	9
Kas käsitleda kõiki inimkaubanduse liike või keskenduda ühele?.....	9
Sooline võrdõiguslikkus ja soostereotüübid.....	9
Prostitutsiooni teema käsitlemine.....	10
Tööjõu ärakasutamise temaatika.....	11
Nõudlus inimkaubanduse leviku põhjustajana.....	12
Meedia rolli käsitlemine.....	12
Ohvrite abistamine.....	13
Programmid sihtgruppide kaupa.....	14
Koolinoored.....	14
Kodanikuühiskonna organisatsioonide, sh naisühenduste esindajad.....	22
Naiste varjupaikade töötajad.....	26
Õpetajad ja noorsootöötajad.....	32
Sotsiaaltöötajad.....	37
Eri valdkondade esindajate ühiskoolitus.....	41
Politseiametnikud, piirivalvurid ning kodakondsus- ja migratsiooniametnikud.....	45
Lektorid.....	51
Lisamaterjalid.....	56

Sissejuhatuseks

Inimkaubanduse ennetamise teemal on Eestis koolitusi tehtud alates 2002. aastast, esimesed 3-päevased programmid olid õpetajatele, noorsootöötajatele ja kutsenõustajatele ning need toimusid Põhja- ja Baltimaade naistega kaubitsemise kampaania raames¹. Koolitused on jätkunud, sihtrühmad laienuvad, kuid siiani ei ole Eestis ühtegi avalikult kättesaadavat juhust, kuidas taolisi koolitusi teha, millele tähelepanu pöörata, milliseid teemasid käsitleda, või keda kasutada lektorite-koolitajatena. Vägivalla vähendamise arengukava 2010-2014 koostamisel otsustati, et inimkaubanduseteemaliste koolitusprogrammide osas peaks tekkima süsteemsem lähenemine ja soovituslikud kavad, mida koolitusvajaduse olemasolul saaks kasutada eeskujuna².

Käsiraamat pakub välja lahendused, kuidas kahe- või kolmepäevaste koolitustega teatud teemad kuulajateni viia. Toetun enda aastatepikkusele kogemusele eri sihtrühmade koolitamisel, olulise panuse käsiraamatusse andsid koostööpartnerid, kes on koostanud koolituskavu ja neid ka rakendanud. Loomulikult ei ole võimalik kajastada kõikide koolitajate kogemusi – ehkki kõige süsteemsemalt on koolitusi korraldanud sotsiaalministeerium, on seminare läbi viinud ka mitmed teised organisatsioonid (Living for Tomorrow, ENUT, ENVL, IOM jt)

Inimkaubandus on muutuv kuritegevuse haru, muutuvad nii värbamise kui ärakasutamise viisid, ühel hetkel võib üks inimkaubanduse liik olla olulisema tähtsusega ja tuleb keskenduda sellele rohkem. Aastal 2012 on jätkuvalt enamus inimkaubandusest Eestis naistega kaubitsemine seksuaalse eksploateerimise eesmärgil ja ohvriteks on meie oma inimesed. Enamus inimkaubandusest toimub riigipiiri sees. Ometi tuleb valmistuda selleks, et Eestist võib saada inimkaubanduse sihtriiki kolmandate riikide kodanikele, mis tingib üsnagi teistsuguse lähenemise nii õiguskaitseseorganite kui ohvriabi poolelt, samuti võib raskuseks liikuda tööorjuse probleemile. Koolitusprogrammid peavad vastama nendele olukordadele, käsitlema päevakajalisi probleeme ja pakkuma lahendusi ülesannetele, millele nt abistajad ja politseiametnikud just täna kokku puutuvad. Käsiraamat on täiendatav ja muudetav vastavalt kogemuse kasvamisele ja uute teemade lisandumisele. Praegu on veel puudu nt lastega kaubitsemist käsitlevad koolituskavad, kuid tulevikus võiks ka nende osas ettepanekuid teha.

Koolituste eesmärk on tõsta eri sihtrühmade teadlikkust, motiveeritust ja oskusi kasutada inimkaubanduse ennetamiseks, ohvrite abistamiseks või inimkaubanduse kuriteo uurimiseks. Üks sihtrühm on ka potentsiaalsed ohvrid, eriti noored, kellel on oluline teada, kuidas end hoida võimalike ohtude eest, aga ka kuidas märgata abivajavat kaaslast.

Loodan, et käsiraamat pakub ideid ja suuniseid koolituste korraldamiseks nii kodanikuühiskonna organisatsioonidele kui riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustele. Kuigi vaid kahe- või kolmepäevane koolitus ei muuda täielikult inimeste hoiakuid ja teadlikkust, usun oma senise kogemuse põhjal, et uut informatsiooni ja lähenemisviise saab väga edukalt mõne päevaga edasi anda, vaja on vaid pühendunud koolitajaid ja teemast huvitatud õpilasi. Soovin kõikidele edu käsiraamatu kasutamisel ning indu ja tahtmist inimkaubanduseteemaliste koolituste korraldamiseks!

Parimate soovidega
Kristiina Luht

¹ Lisainfo kampaania ja koolituste kohta vt <http://www.nordicbalticcampaign.org/estonian/index.html>

² Vägivalla vähendamise arengukava 2010-2014 vt <http://www.just.ee/49973>

Käsiraamatu kasutamine

Käsiraamatut võib kasutada mitut moodi. Üheks võimaluseks on valida sobiv sihtrühm, võtta sellele sihtrühmale pakutud koolitusprogramm ja see käsiraamatus toodud näite põhjal läbi teha.

Teine võimalus on vaadata läbi kõik pakutavate programmide kirjeldused ja kombineerida neist endale sobiv päevakava.

Kindlasti tuleks tähelepanu pöörata materjalis toodud soovitudele inimkaubanduse teemalise koolituse praktilise korralduse (vt lk 5-8), samuti sisuliste teemade (vt lk 9-13) valiku kohta.

Käsiraamatust leiab ka loetelu olulistest/kasulikest materjalidest, sh õppematerjalidest ja programmidest, mida teised riigid või rahvusvahelised organisatsioonid on eri sihtrühmadele välja töötanud. See lisamaterjal on mõeldud koolitajale infoks ja koolituse ettevalmistamiseks ning läbiviimiseks. Soovi ja huvi korral võib koolitusprogrammi loomiseks kasutada neid eeskujusid. Materjale võib pakkuda ka osalejatele iseseisva tööna lugemiseks ja nt jätkukoolitusel arutlemiseks. Viidatud materjal annab hea võimaluse end inimkaubanduse teemaga kurssi viimiseks, olgu tegemist siis praktikute, koolitajate, ennetustöö tegijate või lihtsalt huvilistega.

Praktilised soovitused koolituse korraldamiseks³

Koolitaja

Koolitaja on inimene, kes veedab koolituspäevad koolitatavatega koos, suunab diskussioone, viib läbi mängu ja harjutusi, samuti annab edasi oma kogemusi ja teadmisi teemast. Koolitajal on suur vastutus – ta mitte ainult ei ole koolituse praktiline läbiviija, aga tema isikust ja oskustest sõltub teemade omandamine, samuti üldine õhkkond ruumis.

Koolitaja peab kohtlema kõiki osalejaid võrdselt ja lugupidamisega. Koolitaja peab suutma lahendada ka konflikte või väiksemaid pingeid osalejate vahel kedagi solvamata või kellegi arvamust ignoreerimata. Inimkaubanduse teemalise koolituse raames käsitletavat probleemi on väga lähedalt seotud inimeste isiklike väärtushinnangute ja põhimõtete, seetõttu on vajalik koolitaja valmisolek konflikte ennetada, samas aga siiski muutes osalejate vaatenurki või vähemalt pakkudes läbi interaktiivsete tegevuste võimalusi hoiakuid arendada ja muuta.

Selleks, et koolitus toimiks, võib kasutada kahte koolitajat. See võib aidata teha päeva huvitavamaks ja pakkuda osalejatele vaheldust. Töökoormuse jagamise aspektist on kahel koolitajal tõenäoliselt kergem kui ühel. Kuna läbitavad teemad on rasked ja koolituse lõppeesmärk on mitte ainult uut infot anda, aga ka hoiakuid muuta, siis on taolise koolituse tegemine emotsionaalselt kurnav. Osalejad võivad avaldada seisukohti, mis lähevad tõsiselt vastuollu nii nende endi kutsetika kui inimõiguste põhimõtete, koolitajal tuleb aga kõigest hoolimata jääda professionaalseks ja rahulikuks. Kahekesi on see lihtsam, mis ei tähenda, et üks koolitaja ei võiks suurepäraselt hakkama saada.

Inimkaubanduse teema on keeruline, seotud inimeste hoiakute ja väärtushinnangutega, seega on väga oluline, et koolitajal on tugev inimõiguste, sh soolise võrdõiguse taust. Inimkaubanduse teemal koolituste läbiviija peab olema veendunud, et inimõigused on kõigil, neid ei saa ära võtta ega vähendada mitte ühelgi juhul⁴.

Kuna seksuaalse eksploateerimise eesmärgil toimuv inimkaubandus on väga lähedalt seotud prostitutsiooni tematikaga, peab koolitaja olema enda jaoks selle teema läbi mõelnud ja lahti mõtestanud. Koolitajana tuleb olla avatud ja neutraalse suhtumisega, kuid loogiline on, et koolituse käigus koolitaja ei saa normaliseerida prostitutsiooni ja samas kritiseerida seksuaalse eksploateerimise eesmärgil toimuvat inimkaubandust. Kuigi mõnes riigis seadusandlikul tasandil eristatakse prostitutsiooni ja inimkaubandust, toovad uuringud üha rohkem esile kokkupuutekohti kahe probleemse nähtuse vahel. Vasturääkivused koolitaja enda väärtushinnangutes eksitavad koolitatavaid.

Grupi suurus

Grupp ei tohiks olla ei liiga väike ega liiga suur. Mida suurem grupp, seda aeglasemalt läheb õppimine ja suurem on oht, et arutelude tekkides mõned osalejad ei saa üldse oma mõtteid avaldada. Paratamatult on igas grupis aktiivsemad osalejad ja vähemaktiivsed, suure grupi puhul on koolitajal raskem tagada kõikide osalemist. Soovituslikult on grupi suurus 15-20 inimest. Selline arv võimaldab teha grupitöid, harjutusi, mängu, samuti läbi viia diskussioone. Liiga väikese grupi puhul puudub

³ Praktiliste soovituste koostamisel olid abiks Winrock Internationali juhised koolituste korraldamiseks, põhjalikuma info saamiseks vt http://www.winrock.org/leadership/files/Dos_manual.pdf.

⁴ Levinud väärarusaam on nt see, et kui ohvrid on teinud elus halbu valikuid, ei pea riik neid aitama ja nad vastutavad täielikult ise oma saatuse eest. Sellist hoiakut eviv koolitaja ei suuda veenda õpilasi, et kõiki ohvreid tuleb abistada olenemata nende taustast või varasematest valikutest.

osalejatel võimalus hetkeks vaimu puhata, koolitus võib osutada liiga kurnavaks, kuna tähelepanu on kogu aeg kõikidel osalejatel.

Koolituse toimumise ruum

Koolituse toimumise ruum(-id) ja laudade-toolide paigutus peaks kindlasti looma õhkkonna, kus kõik osalejad tunnevad end võrdsetena ja kõikidel on mugav olla. Eriti ühiskoolituste puhul, kus kokku saavad eri elualade esindajad, peaks koolitus looma suhteid ja usaldust ning ruumi valikul tuleks seetõttu ka ümbruse mõjudega arvestada. Samas ei saa ruum olla nii mugav, et õppimise moment unustusse vajub, seetõttu diivanid ja tugitoolid ei ole kõige paremaks koolitusruumi mööbluks.

Ruum ei tohiks olla liiga suur ja kõle, aga ka mitte nii kitsas, et inimesed peavad möödumiseks teineteist segama. Suuruse valikul võiks arvestada võimalusega gruppideks jaguneda ja saali eri osades väiksemaid arutelusid pidada, sest mitte kõikides hoonetes ei ole võimalik gruppe toast välja saata (nt hotellist seminariruumi rentimisel saab kasutada ainult konkreetset renditud ruumi ja seega peab kogu tegevus selle ruumi piiridesse jääma). Soovitav on ruumid enne valiku tegemist üle vaadata, sellega välditakse koolituspäeval kohale ilmumisel ebameeldivaid üllatusi.

Laudade olemasolu ruumis sõltub koolituse iseloomust. Kui tegemist on koolitusega, kus põhirõhk on grupitöödel ja diskussioonidel (antud käsiraamat selliseid koolituskavasid ei paku), siis avatud kommunikatsiooni tekitamiseks võib laudadest loobuda, toolid võiks olla ringis ja koolitaja istuda ühel toolidest, võrdsena koolitatavatega. Kui koolitusel antakse palju uut infot ja esinevad lektorid ettekannetega, on parem kasutada ka laudu. Kuigi laud tekitab teatava tõkke koolitaja/lektori ja koolitatavate vahel, võiks sellise koolituse korral laud siiski olemas olla, et osalejad saaksid neile oma materjalid asetada ja mugavalt märkmeid teha.

Laudade paigutusel ei ole soovitav klassiruumi paigutus. Tagaridades tekib nõ kooliaja efekt, kus teemast vähemhuvitatud „peituvad“ kaasõpilaste selja taha ega osale aktiivselt, arvates, et jäävad koolitajale nähtamatuks. Esimestes ridades istujad seevastu tunnetavad kõrgendatud tähelepanu ja osalemise kohustust. Klassiruumi paigutus võib meenutada ka kooliaja kontrolltöid ja eksameid, mis enamusele inimestest toob paratamatult väikesi pingeid. Lauad võiks olla paigutatud O-kujuliselt või U-kujuliselt, need variandid pakuvad võrdse osalemiskogemuse. Kui koolitusel kasutatakse esitlustehnikat, on eelistuseks kahtlemata U-kuju, muidu peavad mõned osalejad ekraani nägemiseks aeg-ajalt kohta vahetama.

Kindlasti peaks ruumis olema sellised toolid, mida saab kergesti liigutada. See on vajalik nii grupitööde tegemiseks kui teatud mängude läbiviimiseks.

Põhivahendid

Kuigi koolitused on erinevad ja koolitajad valivad ise, milliseid töövahendeid nad kasutada soovivad, on mõned põhiasjad, mis igal koolitusel peaks kättesaadavad olema: paber märkmete tegemiseks, kirjutusvahendid, eri värvi markerid, teip paberite seina kinnitamiseks või spetsiaalne tahvel, kuhu saab rõhknaeltega paberit kinnitada, suuremad ja väiksemad paberilehed grupitööde tulemuste kajastamiseks, jalal pabertahvel A1 suurus. Kasutada võib ka valget tahvlit kui see olemas on, aga siis peab arvestama, et mitme päeva mängude või arutelude tulemused ei jäädvustu – mõnikord on hea, kui eelmise päeva mõtted on ka järgmisel päeval silme ees, sest osad grupitööd annavad mõtlemisainet järgmisekski päevaks. Seega on pabertahvel tõhusam töövahend.

Aja planeerimine

Koolitust planeerides on väga oluline ajakulu õige arvestamine. Esiteks tuleb teha valik, kas korraldada kahe- või kolmepäevane koolitus. Ühel päeval toimuvat võiks nimetada pigem infopäevaks või seminariks, sest ühte päeva ei ole võimalik mahutada nii interaktiivseid tegevusi kui loenguid, seega selle kasutegur jääb üsna väikeseks ning üritus ei anna koolituse mõõtu välja. Kolme päeva puhul võib koolitatavatel tekkida probleem järjestikustel päevadel osalemisega. Siin oleks lahenduseks koolituse jaotumine mitme nädala peale. Sellisel juhul võib osalejatele ka vahepealseks ajaks kodutöid anda. Mitmepäevased pausid võivad isegi soovitada olla, kuna osalejad saavad kuuldu üle järele mõelda, esitada küsimusi ja seostada teemasid rohkem oma igapäevatööga. Igal juhul on oluline valida selline koolituse kestus, mis tagaks maksimaalse kasuteguri ja osavõtu.

Pause peab koolituspäevas olema piisavalt, nii selleks, et koolitatavad lõõgastuda saaks kui selleks, et inimesed omavahel tutvuda saaksid. Lõuna- ja kohvipausid pakuvad selleks hea võimaluse, seega peaks piisavalt pause päevakavasse sisse arvestama. Kuna teema on raske, ka hingeliselt, sest räägitakse ohvrite seksuaalsest ärakasutamisest ja tõsistest traumadest, peab ka sellega arvestama ning jätma osalejatele hingetõmbe võimalusi.

Kas koolitada ühte sihtrühma või teha ühiskoolitusi?

Ohvrite kiire ja tõhus tuvastamine ning abistamine ei saa toimuda politsei ja abiorganisatsioonide koostöötajate vahel. See fakt on kinnitust saanud Eestis ja sama on teada teiste riikide kogemusest. On üsnagi tavaline, et ohvrid ei usalda politseid ja ametnikke, aga usalduse probleeme tekib aeg-ajalt ka kodanikuühenduste ja riigiasutuste vahel. Seega tuleks lisaks spetsiifilistele, ühele sihtrühmale (nt naiste varjupaikadele) suunatud koolitustele planeerida ühiskoolitusi, kus eri ametkondade esindajad ühe laua taga kokku saavad. Politsei eesmärgid ja töömeetodid erinevad tunduvalt varjupaiga omadest - kui üks ei tunne teise tööd, on arusaamatused ja isegi suhtlemisprobleemid kerged tekkima. Sama kehtib nt kodanikuühenduste ja KOV asutuste puhul, töö printsiibid ja reeglistik on erinevad, sestap on tähtis teada teise osapoole piiranguid ja võimalusi ning leida koolituste käigus ühisosa, mille baasil koostööd teha. Vähetähtis ei ole isiklike suhete ja usalduse tekkimine, millele ühine koolitus aitab aluse panna. Kuigi Eesti on väike ja eri valdkondade spetsialistide vahel on kokkupuuted ehk tihedamad kui mõnes suurriigis, ei saa siiski oletada, et olulised osapooled teineteist juba teavad ja tunnevad. Seetõttu on oluline teha ka selliseid koolitusi, kus osalevad nii õiguskaitseorganite, kodanikuühiskonna kui kohalike omavalitsuste töötajad, samuti riikliku ohvriabi töötajad.

Abi teemade valikul

Kas käsitleda kõiki inimkaubanduse liike või keskenduda ühele?

Inimkaubandus toimub peamiselt kolmel eesmärgil: seksuaalse ärakasutamise, tööjõu ärakasutamise või elundite eemaldamise eesmärgil. Uus Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduseohvrite kaitset, nimetab ka uusi ärakasutamise vorme nagu kerjamine, ebaseaduslik adopteerimine ja sundabieli juhul, kui nende puhul on olemas inimkaubanduse tunnused⁵. Seega teemade valik on lai ja koolituse korraldajal tuleb teha oma valik, milliseid teemasid ta käsitleda soovib.

Informatiivsuse mõttes on kahtlemata hea vähemalt nimetada ära kõik võimalikud inimkaubanduse liigid. Seda võib teha nt sissejuhatava ja inimkaubanduse mõistet tutvustava loengu käigus. Edasine valik sõltub sellest, kui süvitsi teemasid selgitada tahetakse. Nii tööorjusel kui seksuaalsel eksploateerimisel on oma spetsiifika, erineb ohvrite abistamine ja ka ennetustöös peab erinevusi silmas pidama. Seega võib kaaluda teemade eraldamist ja pühendumist korraga ühele kahest enamlevinud inimkaubanduse vormist. Ajanappusel võib käsitleda ka mõlemaid ühel koolitusel, aga sellisel juhul tuleks pöhirõhk asetada sellele, mis on Eestis enam levinud ja millega osalevate ametkondade esindajad rohkem kokku puutuvad.

Soolise võrdõiguslikkus ja soostereotüübid

Kuigi pealtnäha võib tunduda, et nimetatud teemadel puudub igasugune seos inimkaubanduse probleemiga, siis soolise ebavõrdsuse käsitlemine aitab tegelikult kaasa paljude inimkaubanduse põhjuste mõistmisele. Inimkaubandusevastase Euroopa Nõukogu konventsiooni artikkel 5 järgi peavad riigid soodustama inimõigustel põhinevat lähenemisviisi ja kasutama poliitike ja programmide arendamiseks, rakendamiseks ja hindamiseks soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamist⁶. See tähendab et riiklikke, piirkondlikke ning institutsionaalseid strateegiaid, poliitikaid ja tegevuskavasid planeerides, ellu viies ja hinnates peavad riigiasutused lähtuma naiste ja meeste erinevatest vajadustest ja ühiskondlikust staatusest ning arvestama, kuidas rakendatud ja rakendatavad meetmed mõjutavad naiste ja meeste olukorda ühiskonnas. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv tunnistab inimkaubanduse soospetsiifilisust ning asjaolu, et meeste ja naistega kaubitsetakse erinevatel eesmärkidel⁷. Seepärast peavad ka abi ja toetus olema soospetsiifilised, kui see on asjakohane.

Paljud probleemid ühiskonnas, sh inimkaubanduse põhjused, on muuhulgas seotud stereotüüpsete soorollidega ning naiste ja meeste ebavõrdsusega. Eestis läbi viidud soolise võrdõiguslikkuse monitoring kinnitab stereotüüpide jätkuvat levikut. Tüdrukute kasvatamisel väärtustatakse Eestis enam söögitegemise, koristamise ja oma välimuse eest hoolitsemise oskusi, samas kui poiste puhul peetakse oluliseks ettevõtlikkust ja läbilöögivõimet – seega kasvatatakse Eestis poisse ja tüdrukeid jätkuvalt väga stereotüüpsete soorollide kohaselt, mille järgi mehel on peres leivateenija ja naisel hoolitseja roll⁸. Siin võib tõmmata paralleeli prostitutsiooniga, kus mees on tellija ja naine teenindaja

⁵ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2011/36/EL, 5.aprill 2011, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/629/JSK.

⁶ The Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings.
http://www.coe.int/t/dg2/trafficking/campaign/Docs/Convntn/default_en.asp

⁷ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2011/36/EL, 5.aprill 2011, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/629/JSK

⁸ Vaino, V. (2009). Soolise võrdõiguslikkuse monitoring. Sotsiaalministeerium, avalikustamata uuringuraport.

rollis. Huvitav on ka tõdeda, et mehed väärtustavad tüdrukute puhul stereotüüpset soorollilist kasvatust rohkem kui naised. Meeste positsiooni ühiskonnas peetakse paremaks kui naistel, naiste ja meeste võrdväärsusse usub alla poole Eesti elanikest. Naiste palk on Eestis meeste omast kolmandiku võrra väiksem⁹.

Kui tüdrukutele õpetatakse, et kõige olulisem on olla ilus ja koduhoidja, ei oska nad majanduslikku iseseisvust tähtsustada ega saavutada. Meedia näitab massiliselt jõukate meeste kauneid naisi, kelle hobideks shoppamine ja iluprotseduurid. Edukaid naisi kirjeldatakse kui erandeid, ja eriti poliitikas on tugevad iseseisvad naised sageli hoopis negatiivse tähelepanu all. Samas tähendab korralliku hariduse ja sissetuleku puudumine sõltuvust kellestki teisest. Oma abikaasast majanduslik sõltumine võib tähendada sündi leppida perevägivaldalla ohvri staatusega, sest puudub võimalus vägivaldsest suhtest lahkuda; hariduse ja töökogemuseeta naised on sihtmärgiks inimkaubitsejatele. Naistel on oluliselt suurem oht sattuda seksuaalse ekspluateerimise ohvriteks kui meestel, sest nõudlus on eelkõige kaubastatava naisekeha järele. Europol peab inimkaubanduse üheks peamiseks riskirühmaks alla 30-aastasi naisi¹⁰.

Meeste puhul töötab nende kahjuks ootus mehele kui perepeale ja peamisele sissetuleku toojale. Suurendatud ootused ja vastutus paneb mehi raskes olukorras, nt töötuks jäädes, rohkem riskeerima ja vastu võtma ka selliseid pakkumisi, mille puhul turvalisus ja seaduslikkus ei ole garanteeritud. Vastutustunne pere ees ja mehe kui peamise leivateenija rolli tunnetamine seab mehed suuremasse ohtu tööalase ekspluateerimise suhtes, pealtnäha kenade tööpakkumiste taga nt ehituses, tööstuses vms võib peituda orjastamise oht. Teisalt on mehel raskem abi paluda, sest traditsioonilise mehe soorolli juurde kuulub iseseisvus, igas olukorras hakkamasaamine, tugevus. Kui mees on sattunud inimkaubanduse ohvriks, on tal seda väga raske endale, ammugi teistele tunnistada. Eriti raske on olukord siis, kui mees peaks seksuaalse ärakasutamise ohvriks langema. Tegemist on niivõrd tundliku tabuteemaga, et mehed otsivad harva abi. Eestis on olnud mõned üksikud juhtumid, kus mees on sellise probleemiga mõne abiorganisatsiooni poole pöördunud.

Kõige selle tõttu on oluline koolitusel käsitleda soorolle ning selgitada, kuidas ühiskonna erinevad ootused naise ja mehi mõjutavad. Abistajatel on vaja teada, miks on meestel nii raske abi otsida, või miks on naistel suurim oht sattuda just seksuaalse ekspluateerimise ohvriks. Need teadmised aitavad planeerida ennetustööd paremini, samuti korraldada ohvrite abistamist õigel ja tulemuslikul viisil.

Prostitutsiooni teema käsitlemine

Seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil toimuval inimkaubandusel on otsesed seosed prostitutsiooniga. Sarnane on ka ärakasutatavate naiste taust, samuti tagajärjed tervisele ja sotsiaalsele staatusele. Euroopa Parlamendi tellimisel tehtud põhjalik uurimus 25 Euroopa Liidu liikmesriigis tõdeb, et riigid, mis püüavad prostitutsiooni seadustada, „toodavad” rohkem inimkaubanduse ohvreid kui riigid, mis püüdlevad prostitutsiooni tõkestamise poole¹¹. Kui koolitusel käsitletakse seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil kaubitsemist, jõutakse ka prostitutsiooni temaatikani. Seksuaalne ekspluateerimine on sooline nähtus (veel kord põhjus rääkida soorollidest, aga ka nõudlusest): kui tööorjuse puhul võib ekspluateerijaks olla nii mees kui naine, siis seksuaalse ekspluateerimise puhul on ärakasutajaks enamasti mees ja kasutatavaks naine¹².

⁹ Eurostat 2007.

¹⁰ Europol (2009). Trafficking in Human Beings in the European Union: a Europol perspective, June 2009.

¹¹ Study on national legislation on prostitution and trafficking in women and children (2005). Transcrime. European Parliament.

¹² Huda, S. (2006). Integration of the human rights of women and a gender perspective.

Report of the Special Rapporteur on the human rights aspects of the victims of trafficking in persons, especially women and children.

Koolitajad peavad arvestama, et prostitutsiooni teemat on keeruline avada. Aastatel 1999-2003 ilmunud ajaleheartiklite analüüsis tõdetakse, et prostitutsiooni teemat käsitletakse Eestisse ja eestlastesse mittepuutuvana, sageli meelelahutusliku nähtusena¹³. Ka 2011. aastal tuleb seda liigagi sageli ette¹⁴. Seksiäris ärakasutatud naiste isiklike ja terviseprobleeme ei teadvustata, ohvreid peetakse endid süüdlasteks kõikides oma probleemides. Koolitusel tuleks kindlasti rääkida prostitutsiooni põhjustest nii prostitutsiooni kaasatud naise, seksistia kui ühiskonna vaatevinklist, kasutades lektoritena praktikuid ja uurijaid, kes reaalse olukorraga kursis. Samuti tuleks käsitleda mõjusid naiste vaimsele, füüsilisele ja seksuaalrõõmle, sest selle poole avamine aitab nii hoiakuid muuta kui valmistada abistajaid ette seksuaalselt ekspluateeritud kliendi vastuvõtmiseks. Teades, milline hävitav mõju prostitutsioonil naistele on, on raskem seda nähtust õigustada. Ennetustöök on eriti vajalik realistliku info jagamine noorte seas.

Tööjõu ärakasutamise temaatika

Eestis on ülevaatlikku teavet tööjõu ärakasutamiseks kaubitsemise kohta veel üsna vähe ja koolitusel tuleb selle teema käsitlemiseks näidata üles leidlikkust asjatundjate leidmisel. Enne majanduslangust peeti Eestit nn nüüdisaegse orjakaubanduse potentsiaalseks sihtriigiks, kuid majanduslangusest alates on olukord nii palju muutunud, et pigem võib oletada Eestist pärit inimeste kaubitsemist välisriikidesse¹⁵. Oletatakse, et kuna inimeste sotsiaalmajanduslik taust on halvenenud, seda nii elatustaseme, kuusissetuleku kui töötingimuste poolest, samuti on töötus kasvanud, siis eksisteerib suurem oht sattuda inimkaubanduse ja tööjõu ärakasutamise ohvriks. Seega teema on kindlasti aktuaalne.

MTÜ Living for Tomorrow on nõustanud välismaale tööleminejaid või tööga seoses hättasattunuid 2004. aastast ja tööjõu ärakasutamise juhtumitega on kokku puutunud igal aastal, rekord on 2011. aasta 19 juhtumiga¹⁶. Põhjalikuma uuringu viisid läbi Anna Markina ja Maris Kask FLEX-projekti raames, kuid sealt ei selgu konkreetseid numbreid ega probleemi ulatust Eestis¹⁷. Uurijate arvates on tööjõu ärakasutamist raskem tuvastada kui seksuaalset ärakasutamist ja seetõttu jäävad ka juhtumid varjatuks. Seda enam on oluline teavitada nii spetsialiste kui noori tööjõu ärakasutamise ohtudest, samuti abivõimalustest, sest muidu jäävadki tööorjuse ohvrid vajaliku tähelepanuta. Isegi kui ei õnnestu leida tööorjuse teema eksperte esinema, saab kaasata EURES võrgustiku, Tööinspektsiooni jt selliste asutuste töötajaid tutvustama tööõigust nii Eestis kui välismaal ja andma häid soovitusi töötajate õiguste kaitseks.

Eestis puudub esialgu hea praktika, kuidas ära tunda tööorjust. Inimkaubanduse ohvrite tuvastamise ja abistamise juhendmaterjalid on vaid üsna põgusalt nimetatud tööorjusele viitavad indikaatorid. Kindlasti on tegemist valdkonnaga, millele tuleks senisest rohkem tähelepanu pöörata, ja kaasata koolitustesse kasvõi teiste riikide eksperte vajalike teadmiste saamiseks.

¹³ Pajumets, M. (2004). Prostitutsioon – kas ühiskondlik probleem? Arvamused nähtuse olemusest, põhjustest, tagajärgedest. Tallinn: Eesti Naisuurimis- ja Teabekeskus, Sotsiaalministeerium, Põhjamaade Ministrite Nõukogu.

¹⁴ Vt nt Eesti Ekspressis 2011. oktoobris ilmunud kirjutisi, kus räägitakse prostituutidest naiste ülikõrgetest sissetulekutest ja probleemivabast elust.

¹⁵ Kask, M. ja Markina, A. (2011). Sunniviilise töö ja tööjõu ärakasutamise eesmärgil viljeletav inimkaubandus Eestis. Tartu Ülikooli Kirjastus.

¹⁶ Vägivalla vähendamise arengukava 2010-2014 rakendusplaani täitmine 2011.

¹⁷ Kask, M. ja Markina, A. (2011). Sunniviilise töö ja tööjõu ärakasutamise eesmärgil viljeletav inimkaubandus Eestis. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Nõudlus inimkaubanduse leviku põhjustajana

Inimkaubandusevastane Euroopa Nõukogu konventsioon pühendab nõudlusele terve artikli, nähes ette meetmed nõudluse vähendamiseks. Et vähendada nõudlust, võtavad konventsiooniosalised tarvitusele või tugevdavad seadusandlikke, haldus-, haridus-, ühiskondlikke, kultuurilisi või muid meetmeid. See tähendab, et riik peab viima läbi uuringuid heade tavade, meetmete ja strateegiate kohta; teavitama meedia ja kodanikuühiskonna vastutusest ja tähtsast rollist nõudluse kui inimkaubanduse ühe algpõhjuse tuvastamisel; korraldama suunatud informatsioonikampaaniaid, kuhu kaasatakse vajadusel ka ametivõime ja poliitikakujundajaid; võtma tarvitusele tõkestavad meetmed, sealhulgas haridusprogrammid koolialistele poistele ja tüdrukutele, mis rõhutavad soolise diskrimineerimise lubamatust ja selle hävitavaid tagajärgi, soolise võrdõiguslikkuse ning iga inimese väärikuse ja terviklikkuse tähtsust¹⁸. Ka ÜRO nn Palermo Protokollis artikkel 9 näeb ette nõudluse vähendamist, kasutades selleks kultuurilisi, sotsiaalseid või seadusandlikke meetmeid¹⁹.

Nõudlust on vaja käsitleda nii kogenud riigiametnike puhul hoiakute murendamiseks kui noortele ennetustööd tehes. Kipub olema nii, et inimkaubandusest, eriti aga prostitutsioonist rääkides pööratakse tähelepanu ainult kaubitsejatele-kupeldajatele ja naistele, keda prostitutsioonis ära kasutatakse. Sellest ei piisa, sest inimkaubandus ei saaks toimida nõudluse olemasoluta. Eestis 1997.a avaldatud õigusseksuoloogia õpikuski tõdetakse, et prostitutsiooni säilimist pooldavad eelkõige teenuse tarbijad²⁰. Mõistes nende käitumise põhjuseid, on võimalik kavandada ennetusmeetmeid, kuid avada ka koolitatavatele inimkaubanduse üks tekkepõhjuseid.

Ka tööorjade ärakasutamise taga on nõudlus, nõudlus odavate toodete ja teenuste järele. Kaubitsejad vastavad sellele nõudlusele, värvates ja ekspluateerides haavatavaid sihtrühmi, sh lapsi, kelle tööorjadena kasutamine on nt Aasias väga levinud. Kodutööliste ärakasutamine ei saaks toimuda, kui poleks inimesi, kes poolmuidu kodust tööjõudu saada tahavad. Kuigi nõudluse esindajad ei pruugi olla õiguslikus mõistes kurjategijad²¹, aitavad nad oma soovide ja tegevusega kuritegevusele kaasa ja sellepärast on oluline koolitustel, eriti ennetuslikel, sellele inimkaubanduse tõukejõule tähelepanu juhtida.

Meedia rolli käsitlemine

Meedia rollist ja tähtsusest võib rääkida nii spetsialistidele kui noortele, näitamaks ja õpetamaks neile kriitilist mõtlemist meedia kaudu loodavate suhtumiste ja hoiakute suhtes.

Soorollide kajastamisel on meedia rolli tutvustamine ilmselt lausa möödapääsmatu, kuna meedia suuresti loob kuvandi naisest kui seksiobjektist. Kunstnik Piret Räni on analüüsinud Eestis valmistatud olmetehnika reklaame, mis kõik kasutavad paljast naisekeha tähelepanu tõmbamiseks, ja esitanud küsimuse, „millise pildi maailmast kujundab enda jaoks reklaamiküllases keskkonnas sirguv laps, ja kus lõppeb müük keha abil ja algab kehamüük“²². Nõ tavalised reklaamid ja

¹⁸ The Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings. Artikkel 6.

http://www.coe.int/t/dg2/trafficking/campaign/Docs/Convntn/default_en.asp

¹⁹ Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise ÜRO konventsiooni inimkaubanduse, eriti naiste ja lastega kaubitsemise ennetamise, selle vastu võitlemise ning karistamise protokoll. RTII, 07.04.2004, 7, 23.

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=733018>

²⁰ Auväart, L. (1997). Õigusseksuoloogia õpik juristidele, meedikutele, pedagoogidele, psühholoogidele, sotsiaaltöötajatele. Tallinn: AS ILO

²¹ Mitmetes riikides siiski on ka nõudlus kriminaliseeritud – nt Rootsis, Norras, Islandil, Soomes, Leedus, USA-s on seksistmine karistatav; rahvusvahelisel tasandil käivad diskussioonid inimkaubanduse ohvritelt teenuste ja tööde ostmise karistatavaks muutmisest.

²² Räni, P. (2008). 21.sajandi aabits. Värvise: analfabeetiku teejuht reklaamitud seksismi mõtestavatele radadele.

erootikatelefonide või prostitutsiooni reklaamid on omavahel äravahetamiseni sarnased. Koolitusel võiks panna osalejad mõtlema, kas meie avalik ruum ikka peab nii seksistlik välja nägema, ja kuidas see mõjutab soorollide kujunemist ja kaudselt ka inimestega kaubitsemise levikut. Utreerides, kui naist nähakse kaubana, siis tekib ka arvamus, et tema ostmine ja müümine ei olegi vale.

Teine oluline ja väga praktiline aspekt, mida kajastada võiks, on meedia kasutamine kaubitsejate poolt. Meedia on üks potentsiaalsete ohvritega kontakti loomise vahend. Ohvrite leidmiseks sobivad nii traditsioonilised kanalid kui noortele üha olulisem sotsiaalmeedia. Oleme noorte koolitustel kuulnud arvamust, et kui tööpakkumine on trükimeedias avaldatud, küllap on siis avaldaja ka selle pakkumise tausta uurinud. Inimkaubanduse ennetamise eesmärgil tehtud koolitustel peaks kindlasti selgitama, et reklaamipindade haldajad, sh ajalehed, ajakirjad, veebikeskkondade omanikud, ka raadio ja telekanalite omanikud ei süüvi reklaamide sisusse. Kriitiline mõtlemine on oluline oskus ja nii peaks kriitiliselt vaatama lisaks reklaamidele ka artikleid, mis kiidavad prostitutsiooni või tutvustavad väga intensiivselt välismaal leiduvaid tööotsi ja –vahendajaid (ning lubavad meeletuid tasusid lihttööde eest). Inimkaubitsejatel on oma huvid, mille realiseerimisele meedia teadmatusest või teadlikult sageli kaasa aitab, koolitus peaks suutma inimesed sellele tõsiasjale mõtlema panna.

Ohvrite abistamine

Olgu tegemist sotsiaaltöötajate, politseinike või kooliõpilaste koolitamisega, ohvrite abistamise võimalusi tuleks tutvustada igal koolitusel ja igale sihtrühmale. Kõikidele ei ole loomulikult vaja jagada detailset infot ohvrite psühholoogilise nõustamise või rehabilitatsiooniprogrammide eripärade kohta, kuid kõik koolitavad olenemata oma erialast peaks alati saama info, et sellised spetsiifilised teenused on Eestis olemas, need on kõikidele abivajajatele tasuta, ja kuhu pöörduda selliste teenuste ja abi saamiseks.

Sellega võimaldame ohvritel leida tee abistajateni, tõhustame ohvrite tuvastamist ja kokkuvõtlikult aitame ka tõkestada inimkaubandust. Abitajäänud inimene on kurjategijatele kerge saak, seetõttu on äärmiselt oluline tagada igale hättasattunule tugi.

Koolitusprogrammid sihtrühmade kaupa

Koolinoored A

Koolituse eesmärk on tõsta noorte teadlikkust teemast, sh anda neile oskusi kaitsta end inimkaubanduse ohtude eest.

Koolituse vajadus. Paljud noored soovivad minna välismaale õppima, tööle, või ka niisama mingiks perioodiks seiklema. Noored inimesed on usaldavad ja valmis võtma riske, lisaks näitavad Eestis läbi viidud uuringud, et isegi kui noor on kuulnud inimkaubandusest, ei seosta ta seda endaga. 2002. aastal küsitleti 17-18-aastaseid tüdrukuid nende tulevikuplaanide ning inimkaubanduse ja prostitutsiooni osas²³. Enamus küsitletuid oli valmis välisriiki tööle minema, keeleoskust väga oluliseks ei peetud ja paljudel oli valmisolek töötada tööloata. Samas ei nähtud ennast üldse potentsiaalse kuritegevuse ohvrina. Vene emakeelega, sh Ida-Virumaa neiud oletasid, et ega välismaal ikka raskem saa olla kui Eestis, ohtudest oldi küll teadlikud, kuid oldi valmis riske võtma. Eesti emakeelega tüdrukud soovisid osutades üles rohkem naiivsust ja usaldamist, eneseusk ja sinisilmne arvamus, et kõik läheb hästi, oli väga tavaline. Seega ei saanud uuringu põhjal öelda, kes on rohkem riskirühma kuuluvad, kas Ida-Virumaa kõrge töötusega piirkondadest pärit tüdrukud või Tallinna nn eliitkoolidest kasvanud neiud. 2007. aastal korraldati uuringut, siis küsitleti ka noormehi ja kutsekoolide õpilasi vanuses 17-20²⁴. Tulemusena selgus, et intervjuueeritud noored oskasid nimetada erinevaid inimkaubanduse alaliike, ent kogu temaatikat peeti siiski pigem võõraks ja kaugel asuvaks probleemiks – rohkem osati arutleda vaid prostitutsiooni üle. Kuna inimkaubanduse ohvri esmase väga lihtsustatud stereotüübi järgi (mida meedia üsna meelsasti levitab) on tegemist rumala, rahaahne ja naiivse inimesega, ei samasta ükski intervjuueeritud noor end inimkaubanduse riskigrupiga, riskirühma kuulumist ollakse nõus tunnustama vaid halva juhuse tõttu.

Kokkuvõttes, võrreldes aastatel 2002 ja 2007 tehtud küsitlusi on küll näha mõningaid paranemismärke inimkaubanduse probleemi teadvustamisel, kuid endiselt ei näe noored võimalikke ohte²⁵. Seega peaks koolitus avama nii inimkaubanduse teema laiemalt kui näitama ära võimalused ennetada ohvriks sattumist, samuti, kuidas toimida, kui on tekkinud probleemid, või kuidas abistada hättasattunud kaaslasi. Tutvustama peaks turvalisi võimalusi reisimiseks ja töötamiseks teistes riikides, samuti Eesti tööturu regulatsioone ja seda, kuidas oma õiguste eest seista.

²³ Pajumets, M. (2002). Keskkooli lõpetavate neidude kui tulevaste töötajate teadlikkus inimkaubitsemisest. Tallinn: Põhjamaade Ministrite Nõukogu, Eesti Humanitaarinstituut.

²⁴ Inimkaubandus ja prostitutsioon – kutse- ja keskkooliõpilaste perspektiiv. Socio uuringukeskus (2007).

²⁵ Vägivalla vähendamise arengukava 2010-2014 .

I päev

Teema	Kestus	Sisu
Sissejuhatus koolitusse, tutvumine.	30 min	Tutvustatakse programmi eesmärgi ja vajalikkust. Kirjeldatakse lühidalt teemade sisu ning üldisi korralduslikke momente. Osalejad saavad sõna enese lühitutvustamiseks (miks koolitusele tuldi, mis on ootused, võimalusel ka, kuidas teema osalejat ennast võiks puudutada).
Sotsiaalne ja bioloogiline sugu, soorollid, sooline sotsialiseerimine, soolised stereotüübid.	45 min	Selgitatakse, mida tähendavad mõisted sotsiaalne ja bioloogiline sugu, kuidas sotsiaalne sugu kultuuriti erineb, kuidas sotsiaalse sugu luuakse ja kujundatakse, sotsiaalse soo ajas muutuvus vastavalt kultuuritraditsioonide ja –normide muutumisele. Kuidas poisse ja tüdrukuid erinevalt õpetatakse, soorollide kasvatamine lasteaias, koolis, näited. Harjutuseks võib kasutada teosest Gender Matters. A manual on addressing gender-based violence affecting young people harjutust Good, better, best.
Haridus- ja karjäärivalikud, perekondlikud kohustused – sooline ebavõrdus versus sooline võrdõiguslikkus.	30 min	Arutelu naiste ja meeste hariduse ja karjäärivalikute, nende põhjuste ja tagajärgede, sh soolise palgalõhe üle. Perekondlike kohustuste ja tasustamata töö ebavõrdne jaotumine, seosed naiste majandusliku iseseisvuse/selle puudumisega, seosed inimkaubanduse riskirühmaks olemisega.
Meedia ja sugu, avaliku ruumi pornostumine.	45 min	Meedia roll sotsiaalse soo looja ja peegeldajana. Reklaamitööstus, reklaamide näidised, reklaamiseadus Eestis. Avaliku ruumi muutumine, pornotööstuse kuvandite levimine tavameediasse, selle mõju suhtumises soorollidesse, eriti naise rolli meelelahutajana ja müügiartiklina. Arutelu seksistlike reklaamide üle, näidiste kasutamine (trükimeedia ja TV reklaamid). Prostitutsiooni ja tavaliste tarbeesemete reklaamide võrdlus. Näidisenäidiseks võib kasutada Piret Räni teost „21. sajandi aabits. Värvise: analfaabetikute teejuht reklaamitud seksismi mõtestavatele radadele“.
Inimkaubanduse mõiste.	60 min	Inimkaubanduse liigid – tööorjus, seksiorjus, elundikaubandus, kerjamine, kirja-teel-pruudid.
Inimkaubanduse mõjud	30 min	Mõjud ohvritele (tervisekahjustused, emotsionaalsed üleelamised, stigmatiseerimine),

ühiskonnale.		ohvrite lähedastele ja ühiskonnale laiemalt (turvalisuse puudumine ühiskonnas, kuritegevuse levik, kaotatud inimelud jms)
Inimkaubanduse põhjused, sh nõudlus.	45 min	Vaesus, töötus, majanduslik, sotsiaalne ja regionaalne ebavõrdsus, teadmatus, nõudlus ohvritelt saadavate tööde või nn teenuste järele. Arutelu: mis põhjustab inimkaubandust Eestis?
Päeva kokkuvõte.	15 min	Uurida osalejatelt, kas kõik oli arusaadav, kas tekkis küsimusi, millele saaks kohe vastata, milliseid tundeid tekitas, kas puudutas osalejaid?

Kokku 6 h, lisada kohvipausid ja lõuna.

II päev

Teema	Kestus	Sisu
Päeva sissejuhatus.	15 min	Küsida osalejatelt, kas eelmisest päevast jäi üles küsimusi? Põgus päeva teemade tutvustus.
Inimkaubandus ja prostitutsioon.	45 min	Inimkaubanduse ja prostitutsiooni seosed, põhjuste ja tagajärgede kattuvus. Prostitutsiooni müüdid ja tegelikkus. Arutelu prostitutsiooni müütide üle (nt prostitutsiooni õilistamine või glamuursena näitamine filmis „Pretty Woman“, prostitutsiooni normaliseerivad seriaalid nagu „Lõbulinnu salapäevik“ või „Bordell“; kõrvutada reaalsusega ehk uuringute ja rehabilitatsiooniasutuste kogemustega, tervisekahjustuste ulatusega, rehabilitatsiooni raskuste ja kestusega.
Noored kui inimkaubanduse riskirühm.	30 min	Noorte endi hoiakud Eestis tehtud noorte teadlikkuse uuringute põhjal. Arutelu, missugune noor võib kergesti ohvriks langeda?
Kuidas saavad noortest inimkaubanduse ohvrid.	80 min	Värbamisviisid ja meetodid. Kes võivad olla värbajad. Otsene ja kaudne kaubitsemine. Reaalsete juhtumite analüüs (nt fiktiivabieliu, striptiisitantsija, lapsehoidja põhjal).
Inimkaubanduse tagajärjed ohvrile.	25 min	Füüsilise, vaimse, seksuaaltervise kahjustused. Võimalikud juriidilised probleemid.
Kuidas minna turvaliselt välisriiki tööle.	80 min	Mida peaks tegema enne ärasõitu, mida peaks tegema välismaal olles. Tööpakkuja tausta kontrollimise võimalused.

		Töökuulutuste ja erinevate töölepingute analüüs.
Kuidas leida abi, kuidas aidata sõpra.	80 min	Riigi poolt pakutavad abivõimalused (välisministeerium, politsei, Eesti esindused välisriikides, riiklik ohvriabi süsteem). Mittetulundusühingute pakutavad abivõimalused (MTÜde Eluliin, Living for Tomorrow, Eesti Naiste Varjupaikade Liit tutvustamine).
Koolituse kokkuvõtte ja tagasiside.	30 min	Kas jäi küsimusi, kuidas leida lisamaterjali. Tagasisidelehtede täitmine hilisemaks analüüsiks, et järgmist sarnasele sihtrühmale tehtavat koolitust paremini planeerida ja korraldada.

Kokku 6h 40 min, lisada kohvipausid ja lõuna.

Koolinoored B

Noortelt noortele koolitused

Lisaks sellele, et täiskasvanud inimesed – noorsootöötajad, õpetajad jt – võivad teavitada noori inimkaubanduse teemast, on väga tõhusaks ennetusmeetmeks ka noortelt-noortele koolitused. Tegemist on koolitusega, kus hea väljaõppe saanud ja motiveeritud noored viivad kindla aja jooksul läbi mitteformaalseid või organiseeritud koolitustegevusi omasugustele, kes sarnanevad koolitajatega näiteks ea, päritolu või huvide poolest.

Koolituse eesmärk on arendada noorte inimkaubandusealaseid teadmisi, arvamusi, veendumusi ja oskusi. Omasuguste grupp avaldab suurt mõju noorte käitumisele. See seaduspära kehtib nii riskeeriva kui ka ohutu käitumise puhul. Noortelt-noortele koolitus kasutab omasuguste mõju positiivsel moel. Koolitajate usaldusväärsus nende sihtgrupi silmis on oluline alus, millele tugineb noortelt-noortele koolitus. Samuti nähakse noortelt-noortele koolitajaid harvem autoritaarsete kujudena, kes "jutlustavad" kriitiliselt sellest, kuidas teised peaksid käituma. Pigem tajutakse sellist koolitusprotsessi kui nõuannet vanalt healt sõbralt, kellel on sarnased mured ja sarnane arusaam sellest, mida tähendab olla noor.

Väljapakutud programm on mõeldud gümnasistide koolitamiseks.

Koolituse ülesehitus ja teemade valik: programm on üles ehitatud peamiselt aktiivõppe meetodil, mille käigus antakse konkreetset teavet peamiste inimkaubandusega seotud probleemide kohta, tutvustatakse uusi vaatesuundi ja statistilisi andmeid, analüüsitakse erinevaid petmismeetodeid jne. Olulise teemana käsitletakse soorolle, mõistmaks nende mõjutusi ka inimkaubanduse teemale. Erinevad harjutused ja grupitööd võimaldavad noortel läbi kogemuse paremini mõista probleemi olulisust ja tõsidust.

I päev

Teema	Kestus	Sisu
Sissejuhatus koolitusse. Tutvumisring.	30 min	Tutvustatakse programmi eesmärgi ja vajalikkust. Kirjeldatakse lühidalt käsitletavaid teemasid ning üldisi korralduslikke momente. Osalejad saavad sõna enese lühitutvustamiseks (miks koolitusele tuldi, mis on ootused).
Grupitöö „Rollid ja ootused naistele ja meestele ühiskonnas. Meedia roll nende kujundamisel.“	60 min	Mõistmaks, kuidas on omavahel seotud traditsioonilised soorollid ning prostitutsioon ja inimkaubandus seksuaalse eksploatimise eesmärgil, tuleb vaadelda lähemalt, milliseid ootusi traditsioonilised soorollid meestele ja naistele esitavad. Grupp jaotatakse neljaks ning teemad jaotatakse järgmiselt „Mees“, „Naine“, „Ühiskonna ootused meestele“, „Ühiskonna ootused naistele“. Esimese kahe teema kohta teevad töögrupid ajurünnaku, kirjutades meeste ja naiste kohta võimalikult palju erinevaid sõnu, mis neid iseloomustavad. Kaks teist tööühikut kirjutavad üles ühiskonna poolt seatud ootused nii naistele kui meestele. Hiljem iga grupp esitab oma töid ja põhjendab, miks jõuti taolistele järeldustele.
Inimkaubandus: mõiste, eesmärk, liigid, põhjused, tagajärjed.	60 min	Mis on inimkaubandus (definiitsioon). Missugused on inimkaubanduse liigid (seksuaalne eksploatimine, tööorjus, organidoonorus). Missugused on inimkaubanduse peamised põhjused ja tagajärjed. Kuidas mõjutab inimkaubandus inimesi, kogukondi, ühiskonda?
Grupitöö „Maria juhtum“	60 min	Koolitusel osalejad jaotatakse vähemalt 4 gruppi. Iga grupp saab sarnase loo, kus neil tuleb loos esindatud kaheksa tegelast (Maria, isa, sõbranna, kaubitseja, sutenöör, politseinik, klient, kohtunik) reastada vastavalt süü alusel. Jutustuse peategelane Maria on klassikaline näide inimkaubanduse juhtumist ning ohvrist. Kas grupid, kes annavad hinnanguid, oskavad tuvastada antud loo põhjal inimkaubanduse ohvri, missuguseid põhjendusi tuuakse seoses loo kangelastega nende tegevuse ja motiivide kohta. Grupitöös osalejad peavad jõudma peategelaste reastamisel konsensusele. Grupitöö vajab kindlasti ühist arutelu ning põhjendusi. Antud grupitööst on väga hea edasi minna järgnevate teemadega, tulles aeg-ajalt jällegi tagasi antud juhtumi lahendusele.

Värbamismeetodid ja riskirühmad. Erinevad kontaktloomise vahendid. Meedia roll. Tööpakkumiste analüüs.	45 min	Erinevad värbamismeetodid ja riskirühmad. Kuidas luuakse kontakt potentsiaalsete ohvritega? Missugust rolli mängib ja vahendab meedia – millised on meedia imidžid naise ja mehe kujutamisel? (näited meediareklaamidest) Kuidas teha kindlaks välismaale pakutavate tööpakkumiste turvalisust? (näited erinevatest ajalehe ja internetikuulutustest).
Harjutus „Kõik erinevad, kõik võrdsed?“	30 min	Osalejad rivistatakse ruumi ühte otsa ühele joonele. Igale osalejale jagatakse roll, mis on kirjas paberribal (rollid on väga erinevad, nt. “ratastoolis 25 aastane mees“, „eduka firma juht“, „3 lapsega üksikema“, „ülikoolis käiv ja sotsiaaltööd õppiv tudeng“ jne). Grupijuht hakkab esitama küsimusi, mis on seotud inimeste igapäeva tegemiste ja võimalustega. Osalejad saavad astuda sammu võrra edasi, kui nõustuvad oma määratud rollis olles esitatud küsimuse või väitega. Mittenõustumisel seistakse paigal. Harjutuse tõhusus seisneb selles, et osalejad näevad oma silmaga, kuidas distants osalejate vahel suureneb – harjutuse lõpul peaks edasiastujate ja paigalejääjate vahel olema suur distants. Suurendamiseks harjutuse efektiivsust, tuleb muuta rolle nii, et need peegeldaksid osalejate enda tegelikku elukäiku. Harjutus annab võimaluse kogeda, mida tähendab olla ühiskonnas keegi teine. Eesmärk on parandada suhtumist neisse, kes erinevad üldsusest, tõsta teadlikkust ebavõrdsetest võimalustest ühiskonnas ja aidata mõista, millised võivad olla tagajärjed üksikisikule tema kuulumisel teatud sotsiaalsesse vähemustesse ja kultuurigruppidesse.
Päeva kokkuvõte. Koolituspäeva tagasiside.	15 min	Päevateemadele tagasivaatamine, järelduste tegemine. Tekkinud küsimuste ja teemade kokkuvõtlik arutelu. Osalejad täidavad hinnangulehe, milles on esitatud 4 küsimust: mis meeldis, mis ei meeldinud, mis teema kujunes kõige olulisemaks ja missugusele järeldusele jõuti. Hinnangulehe lõpus hinnatakse päeva viie palli süsteemis.

Kokku 5h, lisada lõuna ja kohvipausid.

II päev

Teema	Kestus	Sisu
Film „Exit“ MTV Exit – End Exploitation and Trafficking; arutelu.	45 min	MTV Exit – End Exploitation and Trafficking on välja andnud mitmeid lühifilme kirjeldades hästi arusaadavalt ning kompaktselt inimkaubanduse olemust ning nendega seotud inimesi: kaubitsejaid, seksiootajaid, ohvreid, abiandjaid, politseinikke jne. Ühtlasi näitlikustab film, kuidas tekib nn inimkaubanduse ahel ning mis moel oleks võimalik taolist ketti murda.
Nõudlus inimkaubanduse ja prostitutsiooni põhjusena.	75 min	Seksiootajate profiil – kuvandid seksi ostmisest, seksi ostmise situatsioonid, seksioot kui tarbimine. Teema käsitlemine käesoleva programmi raames on vägagi oluline kuna nõudluse mõiste inimkaubanduse kontekstis on inimestele arusaamatu. Tihti nähakse prostitutsioonis vaid ühte poolt, ja see pool on naine, kes müüb oma keha. Missugused on aga inimesed (enamjaolt mehed), kes ostavad seksi tarbimise eesmärgil teist inimest (enamjaolt naist)? Antud teemat annab edukalt käsitleda läbi erinevate uuringute, mis on tehtud Euroopas kui ka Eestis.
Inimkaubandust puudutav seadusandlus Eestis ja mujal.	25 min	Tutvustada põgusalt Eesti karistusseadustikku ja teisi seadusi, mis võimaldavad Eestis inimesi vastutusele võtta seoses inimkaubanduse juhtumitega. Võrdluseks tuua teiste riikide inimkaubanduse poliitika ja seadusandlusi.
Abiandvad organisatsioonid Eestis.	45 min	Tutvustus abiandvatest organisatsioonidest Eestis. MTÜ-de pakutavad võimalused ja teenused, riiklike ja kohaliku omavalitsuse asutuste ülesanded ja kohustused.
Koolituse kokkuvõte. Tagasiside.	35 min	Päevateemadele tagasivaatamine, järelduste tegemine. Lasta osalejatel vabalt mõtteid avaldada, mis tundeid koolitusel käsitletud teemad tekitasid. Tekkinud küsimuste ja teemade kokkuvõtlik arutelu. Osalejad täidavad hinnangulehe, milles on esitatud 4 küsimust: mis meeldis, mis ei meeldinud, mis teema kujunes kõige olulisemaks ja missugusele järeldusele jõuti. Hinnangulehe lõpus hinnatakse päeva viie palli süsteemis.

Kokku 4h 15 min, lisada lõuna ja kohvipausid.

Kodanikuühiskonna organisatsioonide, sh naisteühenduste liikmed

Koolituse eesmärk on pakkuda erinevate kodanikuühiskonna, sh naisorganisatsioonide liikmetele koolitust, et tõsta nende teadlikkust inimkaubandusest ning suurendada nende valmisolekut inimkaubanduse ohvrite märkamiseks ja abiorganisatsioonide juurde suunamiseks, samuti anda organisatsioonidele indu ise aktiivsemalt teavitustöösse panustada ja hoiakuid muutma hakata.

Valitsusvälised mittetulunduslikud organisatsioonid tegelevad tihti sotsiaalprobleemide lahendamise, töötavad riskilaste ja noortega (nt lastekodulastega), mh ka vägivalda kogenud naiste ja lastega. Samuti on kodanikuühiskonna organisatsioonidel tugev roll probleemide ennetus- ja teavitustöös, paljud naisorganisatsioonid on aastaid tegutsenud naistega kaubitsemise tõkestamise ja hoiakute muutmise nimel. Nt tegutseb Eestis Äriregistri andmetel üle 200 naisorganisatsiooni, seega on naisorganisatsioonidel võimalik anda oma kaalukas panus inimkaubanduse ennetamisse, aga ka ohvrite võimalikult varasesse tuvastamisse ja professionaalsete abiorganisatsioonide juurde suunamisse.

Koolituse ülesehitus ja teemade valik: kuna kodanikuühiskonna organisatsioonidel on väga erinevad tegevusalad ja suur võimalus Eesti elu mõjutada ning koolituse eesmärk on laiem hoiakute muutmine ja mõtlema ärgitamine, on rohkem aega planeeritud soolise võrdõiguslikkuse ja soorollide ning soostereotüüpide, naistevastase vägivalda, avaliku ruumi pornostumise ja rahvusvahelise õigusraamistiku peale.

Koolituse korraldamist saab tellida Eesti Naisteühenduste Ümarlaua Sihtasutuselt²⁶.

²⁶ ENÜ tegevuse kohta ja kontaktandmed vt <http://www.enu.ee/enu.php?keel=1&id=6>

I päev

Teema	Kestus	Sisu
Sissejuhatus, tutvumisring.	30 min	Tutvustatakse programmi eesmäärke ja vajalikkust. Kirjeldatakse lühidalt teemade sisu ning üldisi korralduslikke momente. Osalejad saavad sõna enese lühitutvustamiseks (miks koolitusele tuldi, mis on ootused, võimalusel ka, kuidas teema osaleja tööalase või vabatahtliku tegevusega seostub).
Soorollid, soostereotüübid, ebavõrdsus.	45 min	Mäng „Take a step forward“ teosest COMPASS. A manual on human rights education with young people.
Sooline ebavõrdsus ja naistevastane vägivald kui inimõiguste küsimus.	45 min	ÜRO, Euroopa Nõukogu, Euroopa Liidu suunised naistevastase vägivalla käsitlemiseks. Eesti kohustused vägivalla ennetamisel ja tõkestamisel.
Inimkaubanduse mõiste ja liigid.	30 min	ÜRO ja Euroopa Nõukogu konventsioonide definitsioonid, Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi 2011/36/EL definitsioon ja tähendus. Inimkaubanduse liigid – tööorjus, seksiorjus, elundikaubandus, kerjamine, kirja-teel-pruudid.
Inimkaubanduse põhjused, levik.	30 min	Vaesus, töötus, majanduslik, sotsiaalne ja regionaalne ebavõrdsus, teadmatus, nõudlus ohvritelt saadavate tööde või nn teenuste järele. Eesti ja Euroopa uuringute põhjal, sh statistika.
Inimkaubanduse mõjud ja tagajärjed ohvritele ja ühiskonnale.	30 min	Mõjud ohvritele: füüsilise, vaimse, seksuaaltervise kahjustused. Võimalikud juriidilised probleemid. Mõjud ühiskonnale laiemalt: turvalisuse puudumine ühiskonnas, kuritegevuse levik, kaotatud inimelud, koormus sotsiaalsüsteemile ja korrakaitseorganitele. Riigi maine küsimus.
Nõudlus kui inimkaubanduse ja prostitutsiooni võtmetegur.	45 min	ÜRO ja Euroopa Nõukogu konventsioonidest ning Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivist tulenev nõudluse vähendamise kohustus. Põhjamaade kogemus nõudluse tõkestamisel, sh seksioistu kriminaliseeriv seadusandlus. Arutelu Eesti olukorrast ja võimalikest nõudluse vähendamise meetmetest.
Rahvusvaheline õigusraamistik ja Eesti seadused.	30 min	ÜRO, EN ja EL suunised inimkaubanduse käsitlemiseks riikide õigusruumides. Karistusseadustiku ja reklaamiseaduse vastavate sätete tutvustamine.

Päeva kokkuvõte	15 min	Uurida osalejatelt, kas kõik oli arusaadav, kas tekkis küsimusi, millele saaks kohe vastata, milliseid tundeid tekitas, kas puudutas osalejaid?

Kokku 5 h, lisada lõuna ja kohvipausid.

II päev

Teema	Kestus	Sisu
Sissejuhatus päeva.	15 min	Küsida osalejatelt, kas eelmisest päevast jäi üles küsimusi? Põgus päeva teemade tutvustus.
Inimkaubandus ja prostitutsioon.	60 min	Inimkaubanduse ja prostitutsiooni seosed, põhjuste ja tagajärgede kattuvus. Prostitutsiooni müüdid ja tegelikkus. Arutelu prostitutsiooni müütide üle – uuringute ja rehabilitatsiooniasutuste kogemusega kõrvutamise meedias esitatava kuvandiga.
Meedia roll inimkaubanduse leviku juures, avaliku ruumi pornostumine ja selle mõju naiste positsioonile ühiskonnas.	45 min	Meedia roll sotsiaalse soo looja ja peegeldajana. Reklaamitööstus, reklaamide näidised, reklaamiseadus Eestis. Avaliku ruumi muutumine, pornotööstuse kuvandite levimine tavameediasse, selle mõju suhtumises soorollidesse, eriti naise rolli meelelahutajana ja müügiartiklina. Arutelu seksistlike reklaamide üle, näidiste kasutamine (trükimeedia ja TV reklaamid).
Inimkaubanduse riskirühmad.	30 min	Naiste, meeste, noorte erinevate inimkaubanduse liikide riskirühmaks olemise põhjused. Arutelu, kes võib kergesti ohvriks langeda ja miks? Kuidas märgata potentsiaalset ohvrit?
Välismaal töötamisega seotud ohud, töölepingutega seonduv oluline info. Välismaale abiellumine, võimalikud probleemid.	60 min	Eesti juhtumite tutvustamine. Töövahendufirmade roll, ka negatiivsed kogemused töövahendajatega. Võimalikud ohud, ohumärkide äratundmine. Töökuulutuste ja erinevate töölepingute analüüs koos osalejatega. Abiellumisega seonduv: fiktiivabiellud, kultuurierinevustest tingitud probleemid, võimalikud juriidilised probleemid piiriüleste abielude, sh ühiste lastega seoses.
Abistamisvõimalused Eestis ja välismaal.	45 min	Riigi poolt pakutavad abivõimalused (välisministeerium, politsei, Eesti esindused välisriikides, riiklik ohvriabi süsteem). Mittetulundusühingute pakutavad abivõimalused (MTÜde Eluliin, Living for Tomorrow, Eesti Naiste Varjupaikade Liit tutvustamine).

		Kuidas käituda inimkaubanduse kahtluse korral.
Kodanikuühenduste võimalikud rollid ja tegevused inimkaubanduse ennetamisel	45 min	Rahvusvaheliste organisatsioonide ja MTÜde tegevuse tutvustus (European Women's Lobby, Women against Violence in Europe jt). Arutelu, mida saaksid teha Eestis tegutsevad kodanikuühendused inimkaubanduse ennetamiseks, avalikkuse ja erinevate sihtrühmade teadlikkuse tõstmiseks ning hoiakute muutmiseks. Soovi/huvi korral konkreetsemate koostööprojektide vms planeerimine.
Koolituse kokkuvõte ja tagasiside	30 min	Kas jäi küsimusi ja kuidas leida lisamaterjali. Tagasisidelehtede täitmine hilisemaks analüüsiks, et järgmist sarnasele sihtrühmale tehtavat koolitust paremini planeerida ja korraldada.

Kokku 5h 30 min, lisada lõuna ja kohvipausid.

Naiste varjupaikade töötajad

Koolituse eesmärk on tõsta naiste varjupaikade töötajate teadlikkust inimkaubandusest ja prostitutsioonist ning suurendada nende valmisolekut ja oskusi inimkaubanduse ja prostitutsiooni ohvreid aidata.

Eestis tegutseb 10 naiste varjupaika, kokku on varjupaikades töötajaid ja vabatahtlikke ligi 60²⁷. Lisaks on kaks emade ja laste varjupaika, mille töötajaid samuti selle koolitusega toetada saab. Varjupaigad abistavad peamiselt perevägivalda ohvritest naisi ja lapsi, need on loodud enamasti naiste kodanikuühenduste poolt. Nii rahvusvaheline kui kodumaine praktika näitab, et inimkaubandus ja prostitutsioon ning naiste vastu suunatud perevägivald on tihti seotud. Perevägivalda kogenud naised ja tüdrukud on haavatavad ja satuvad seetõttu kergemini kaubitsejate ohvriks. Seetõttu peavad naiste varjupaikades töötavad inimesed omama põhjalikke teadmisi inimkaubandusest ja prostitutsioonist. Kümnest tegutsevast naiste varjupaigast on inimkaubanduse ohvrite praktilise abistamise kogemus tänaseks neljal. Osad töötajad on küll juba läbinud inimkaubandusealaseid koolitusi, kuid töötajaid ja vabatahtlikke tuleb juurde või nad vahetuvad, samuti muutuvad aja jooksul nii inimkaubanduse trendid kui õigusraamistik. Koolitused on mõeldud nii neile töötajatele, kes on juba saanud inimkaubanduse alast algkoolitust, kuid vajavad varasemate teadmiste kinnistamist, täiendavaid teadmisi ja praktilisi juhendeid ning koostööharjutusi tööks inimkaubanduse ohvriga, aga ka neile, kes alles alustavad tööd naiste varjupaigas.

Koolituse ülesehitus ja teemade valik: koolituse võib planeerida kahe- või kolmepäevaseks olenevalt aja- ja raharessurssidest.

Kolmepäevast koolitust oleks hea kasutada eriti nende varjupaikade töötajate puhul, kellel puudub varasem kogemus teemaga ja kes ei ole inimkaubanduse teemal koolitust kunagi läbinud, või on koolitusest kaua aega möödas. Kolme päeva võiks mahtuda laiemat taustsüsteemi tutvustamine – soolise ebavõrdsuse seos naistega kaubitsemise levikuga, ühiskondliku ja regionaalse ebavõrdsuse mõjud inimkaubanduse levikule, inimkaubanduse eri liikide tutvustamine, meedia roll ja naiste varjupaikade võimalused ühiskondlikke hoiakuid mõjutada.

Kahepäevase koolituse võiks suunata nendele, kes on juba varem teemaga kokku puutunud ja/või koolitustel osalenud, keskenduda võiks siis rohkem praktilistele asjadele nagu riskide märkamise varjupaiga tavaklientide puhul, ohvri tuvastamine, abistamine, erisused perevägivalda ohvriga, ohvri ja abistaja turvalisust puudutavad nüansid, seadusandlus, spetsiaalselt inimkaubanduse ohvreid ja prostitutsiooni kaasatud naisi abistavad organisatsioonid.

²⁷ 2011. aasta seisuga.

Kolmepäevane koolitus

I päev

Teema	Kestus	Sisu
Sissejuhatus, tutvumisring.	30 min	Tutvustatakse programmi eesmärke ja vajalikkust. Kirjeldatakse lühidalt teemade sisu ning üldisi korralduslikke momente. Osalejad saavad sõna enese lühitutvustamiseks (millises varjupaigas töötab, mis on senised kogemused inimkaubanduse või prostitutsiooni teemaga, mis on ootused koolitusele).
Soorollid, soostereotüübid, ebavõrdsus.	45 min	Mäng „Take a step forward“ teosest COMPASS. A manual on human rights education with young people.
Sooline ebavõrdsus ja naistevastane vägivald kui inimõiguste küsimus.	45 min	ÜRO, Euroopa Nõukogu, Euroopa Liidu suunised naistevastase vägivalla käsitlemiseks. Eesti kohustused vägivalla ennetamisel ja tõkestamisel.
Inimkaubanduse mõiste, liigid, erinevus prostitutsioonist ja smugeldamisest.	90 min	ÜRO ja Euroopa Nõukogu konventsioonide definitsioonid, Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi 2011/36/EL definitsioon ja tähendus. Inimkaubanduse liigid – tööorjus, seksiorjus, elundikaubandus, kerjamine, kirja-teel-pruudid. Mis on smugeldamise ja inimkaubanduse erinevused, millised erinevused/sarnasused on prostitutsioonil ja inimkaubandusel.
Inimkaubanduse põhjused, levik.	30 min	Vaesus, töötus, majanduslik, sotsiaalne ja regionaalne ebavõrdsus, teadmatus, nõudlus ohvritelt saadavate tööde või nn teenuste järele. Eesti ja Euroopa uuringute põhjal, sh statistika.
Rahvusvaheline õigusraamistik ja Eesti seadused.	45 min	ÜRO, EN ja EL suunised inimkaubanduse käsitlemiseks riikide õigusruumides. Karistusseadustiku, reklaamiseaduse, ohvriabiseaduse, kriminaalmenetlusseadustiku, välismaalaste seaduse, riigi õigusabi seaduse vastavate sätete tutvustamine.
Päeva kokkuvõte	15 min	Uurida osalejatelt, kas kõik oli arusaadav, kas tekkis küsimusi? Kas tekkis seos naiste varjupaikade igapäevatööga?

Kokku 5 h, lisada lõuna ja kohvipausid.

II päev

Teema	Kestus	Sisu
Sissejuhatus päeva.	15 min	Küsida osalejatelt, kas eelmisest päevast jäi üles küsimusi? Põgus päeva teemade tutvustus.
Inimkaubanduse mõjud ja tagajärjed ohvritele ja ühiskonnale.	30 min	Mõjud ohvritele: füüsilise, vaimse, seksuaaltervise kahjustused. Võimalikud juriidilised probleemid. Mõjud ühiskonnale laiemalt: turvalisuse puudumine ühiskonnas, kuritegevuse levik, kaotatud inimelud, koormus sotsiaalsüsteemile ja korrakaitseorganitele. Riigi maine küsimus.
Inimkaubandus ja prostitutsioon.	60 min	Inimkaubanduse ja prostitutsiooni seosed, põhjuste ja tagajärgede kattuvus. Prostitutsiooni müüdid ja tegelikkus. Arutelu prostitutsiooni müütide üle – uuringute ja rehabilitatsiooniasutuste kogemusega kõrvutamise meedias esitatava kuvandiga.
Meedia roll inimkaubanduse leviku juures, avaliku ruumi pornostumine ja selle mõju naiste positsioonile ühiskonnas.	45 min	Meedia roll sotsiaalse soo looja ja peegeldajana. Reklaamitööstus, reklaamide näidised, reklaamiseadus Eestis. Avaliku ruumi muutumine, pornotööstuse kuvandite levimine tavameediasse, selle mõju suhtumises soorollidesse, eriti naise rolli meelelahutajana ja müügiartiklina. Arutelu seksistlike reklaamide üle, näidiste kasutamine (trükimeedia ja TV reklaamid).
Nõudlus kui inimkaubanduse ja prostitutsiooni võtmetegur.	45 min	ÜRO ja Euroopa Nõukogu konventsioonidest ning Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivist tulenev nõudluse vähendamise kohustus. Põhjamaade kogemus nõudluse tõkestamisel, sh seksistliku kriminaliseeriv seadusandlus. Arutelu Eesti olukorrast ja võimalikest nõudluse vähendamise meetmetest.
Inimkaubanduse riskirühmad. Värbamisvõtted. Haavatavuse kontseptsioon.	90 min	Peamiste riskirühmade tutvustamine uuringute põhjal ja kuidas neid eri kanaleid kaudu värvata püütakse (sotsiaalmeedia, isiklikud kontaktid, tutvumiskuulutused, töökuulutused trükimeedias ja internetis, jne). Kahtlaste töö- ja tutvumiskuulutuste näited. Haavatavuse kontseptsioon ÜRO ja Euroopa Nõukogu konventsioonides.
Päeva kokkuvõte	15 min	Uurida osalejatelt, kas kõik oli arusaadav, kas tekkis küsimusi? Kui teise ja kolmanda koolituspäeva vahele jääb

		pikem periood, mitte vaid üks õhtu, siis osalejatele kodutöö andmine (nt lühike essee, mida viimasel päeval arutatakse).

Kokku 5 h, lisada lõuna ja kohvipausid.

III päev

Teema	Kestus	Sisu
Sissejuhatus päeva.	15 min	Küsida osalejatelt, kas eelmisest päevast jäi üles küsimusi? Kui eelmisel korral anti kodutöö, siis nende teemal arutelu – milliseid mõtteid essee teema tekitas, milliseid küsimusi või probleeme kerkis?
Inimkaubanduse ohvritele ja prostitutsiooni kaasatud naistele iseloomulikud probleemid	45 min	Füüsilise, vaimse ja seksuaaltervise näitajad, võimalikud probleemid. Uuringute põhjal taustainfo ohvrite kohta.
Mida ohver vajab, kuidas temaga käituda.	90 min	Abistajate kogemused Eestis tuvastatud inimkaubanduse ohvritega. Juhtumite lahendamine, soovitatavalt rollimängu läbi mängimine.
Inimkaubanduse ohvri tuvastamise juhised: eesmärgid ja kasutamine.	30 min	Sotsiaalministeeriumi koostatud juhise tutvustamine – sisu, kuidas kasutada, kuidas erinevate asutuste vaheline suhtlus peaks toimima.
Abistamisvõimalused Eestis ja välismaal.	30 min	Riigi poolt pakutavad abivõimalused (välisministeerium, politsei, Eesti esindused välisriikides, riiklik ohvriabi süsteem). Mittetulundusühingute pakutavad abivõimalused (MTÜde Eluliin, Living for Tomorrow, Eesti Naiste Varjupaikade Liit tutvustamine). Kuidas käituda inimkaubanduse kahtluse korral.
Naiste varjupaikade roll inimkaubanduse ohvrite abistamisel Eestis.	60 min	Arutelu kõikide varjupaikade esindajatega, ettepanekute kogumine, võimalike probleemkohtade tuvastamine. Koostöö teiste asutuste ja organisatsioonidega. Juhtumite lahendamine. Täiendava koolitusvajaduse tuvastamine ja jäädvustamine võimaldamaks edasisi koolitusi planeerida.
Kogu koolituse kokkuvõtte ja tagasiside.	30 min	Kas jäi küsimusi ja kuidas leida lisamaterjali. Tagasisidelehtede täitmine hilisemaks analüüsiks, et järgmist sarnasele sihtrühmale tehtavat koolitust paremini planeerida ja korraldada.

Kokku 5 h, lisada lõuna ja kohvipausid.

Kahepäevane koolitus

I päev

Teema	Kestus	Sisu
Sissejuhatus päeva, tutvumisring.	30 min	Tutvustatakse programmi eesmärgi ja vajalikkust. Kirjeldatakse lühidalt teemade sisu ning üldisi korralduslikke momente. Osalejad saavad sõna enese lühitutvustamiseks (millises varjupaigas töötab, mis on senised kogemused inimkaubanduse või prostitutsiooni teemaga, mis on ootused koolitusele).
Sooline ebavõrdsus ja naistevastane vägivald kui inimõiguste küsimus.	45 min	Miks tegeletakse naistega kaubitsemisega kui inimõiguste küsimusega. Seos soolise ebavõrdsusega. CEDAW konventsiooni tutvustus. Soolise võrdsuslikkuse teema EN inimkaubandusevastase konventsiooni s. Eesti kohustused vägivalda ennetamisel ja tõkestamisel.
Inimkaubandus ja prostitutsioon, Euroopa riikide poliitika, EL uued poliitikadokumendid.	90 min	Uuringute põhjal värskema statistika tutvustamine, inimkaubanduse trendidest ülevaate andmine. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi 2011/36/EL tutvustamine, sellest tulenevad kohustused inimkaubanduse tõkestamiseks. Vägivalla vähendamise arengukava või muu vastava riikliku strateegia tutvustamine.
Eesti inimkaubandust puudutav seadusandlus.	30 min	Karistusseadustiku, reklaamiseaduse, elundite ja kudede siirdamise seaduse, kriminaalmenetlusseadustiku, ohvriabi seaduse, tunnistajakaitse seaduse, välismaalaste seaduse, riigi õigusabi seaduse vastavate sätete tutvustamine.
Peamised riskirühmad, värbajate vanad ja uued võtted.	90 min	Eesti juhtumite tutvustamine (prostitutsioon, fiktiivabielu, tööorjus). Enamkasutatavad värbamiskanaliid, värbajad. Ohu märkide äratundmine.
Päeva kokkuvõte.	15 min	Uurida osalejatelt, kas kõik oli arusaadav, kas tekkis küsimusi?

Kokku 5 h, lisada lõuna ja kohvipausid.

II päev

Teema	Kestus	Sisu
Sissejuhatus päeva.	15 min	Küsida osalejatelt, kas eelmisest päevast jäi üles küsimusi? Päeva teemade põgus tutvustus.
Inimkaubanduse ohvritele ja prostitutsiooni kaasatud naistele iseloomulikud probleemid	45 min	Füüsilise, vaimse ja seksuaaltervise näitajad, võimalikud probleemid. Uuringute põhjal taustainfo ohvrite kohta.
Mida ohver vajab, kuidas temaga käituda.	90 min	Abistajate kogemused Eestis tuvastatud inimkaubanduse ohvritega. Juhtumite lahendamine, soovitatavalt rollimängu läbi mängimine.
Inimkaubanduse ohvri tuvastamise juhised: eesmärgid ja kasutamine.	30 min	Sotsiaalministeeriumi koostatud juhise tutvustamine – sisu, kuidas kasutada, kuidas erinevate asutuste vaheline suhtlus peaks toimima.
Abistamisvõimalused Eestis ja välismaal.	30 min	Riigi poolt pakutavad abivõimalused (välisministeerium, politsei, Eesti esindused välisriikides, riiklik ohvriabi süsteem). Mittetulundusühingute pakutavad abivõimalused (MTÜde Eluliin, Living for Tomorrow, Eesti Naiste Varjupaikade Liit tutvustamine). Kuidas käituda inimkaubanduse kahtluse korral.
Naiste varjupaikade roll inimkaubanduse ohvrite abistamisel Eestis.	60 min	Arutelu kõikide varjupaikade esindajatega, ettepanekute kogumine, võimalike probleemkohtade tuvastamine. Koostöö teiste asutuste ja organisatsioonidega. Juhtumite lahendamine. Täiendava koolitusvajaduse tuvastamine ja jäädvustamine võimaldamaks edasisi koolitusi planeerida.
Kogu koolituse kokkuvõte ja tagasiside.	30 min	Kas jäi küsimusi ja kuidas leida lisamaterjali. Tagasisidelehtede täitmine hilisemaks analüüsiks, et järgmist sarnasele sihtrühmale tehtavat koolitust paremini planeerida ja korraldada.

Kokku 5 h, lisada lõuna ja kohvipausid.

Õpetajad ja noorsootöötajad

Koolituse eesmärk on tõsta õpetajate ja noorsootöötajate võimekust inimkaubandust ennetada.

Noorsootöö sisuks on noorte sotsiaal-, kultuuri- ja tervisekasvatus, mis soodustab noorte vaimset ja füüsilist arengut. Noorsootöö vahendusel on võimalik mõjutada ühiskonnas valitsevaid hoiakuid ja suhtumist prostitutsiooni, ennetada noorte sattumist prostitutsiooni ohvriks ning toetada juba ohvriks langenud noorte resotsialiseerumisprotsessi. Noorsootöötajad puutuvad noortega kokku enamasti noortekeskustes ja saavad inimkaubanduse teemat kajastada/käsitleda mitteformaalsete tegevuste käigus noorte vabal ajal. Noortekeskuse töötajad ja noortekeskus on paljudele noortele kohaks, kus räägitakse oma muredest ja hirmudest ning siinkohal on oluline, et noorsootöötaja oskaks tähele panna olukordi kui noor on sattumas või sattunud olukorda, mis viib teda ohtlikule teele.

Õpetajal on üldhariduskoolis sihiks järgida õpetus-kasvatuslikke eesmärke, millest olulisemad on:

- aidata õpilasel kujundada sidus maailmapilt;
- vajadusel aidata kaasa positiivse enesehinnangu tekkimisele;
- arendada oskust kriitiliselt ehk arutlevalt mõelda;
- aidata õpilastel mõista ühiskonna olemust, selles toimuvaid protsesse ja enda osa selles.

Õpetajatele on vajalik mõista inimkaubanduse teema olulisust ühiskonnas ning koolitus võimaldab neil ennast täiendada antud valdkonnas, et näiteks läbi viia edukat ennetustööd koolis mõne aine raames (nt. ühiskonnaõpetuse tundides).

Koolituse ülesehitus ja teemade valik: programm annab ulatuslikku teavet peamiste inimkaubandusega seotud probleemide kohta, tutvustab uusi vaatesuundi ja statistilisi andmeid, analüüsib erinevaid petmismeetodeid, mida kaubitsejad kasutavad, ja pakub ennetamismehhanisme. Programmi koostamisel on lähtutud asjaolust, et nii noorsootöötajad kui õpetajad on ennetus- ja teavitustöö läbiviijad. Tõhusa ennetus/teavitustöö läbiviimiseks on aga vajalik inimkaubanduse teemade laiem käsitlemine ning seejuures aktiivõppe meetodite kasutamine. Harjutused on koostatud sihiga edendada osalejate iseseisvust, õpetada kaubitsejaid ära tundma ja neid vältima ning teavitada abi saamise võimalustest. Sihtrühma võib ka koolitada eesmärgiga, et nad ise hakkaks tulevikus noori koolitama. Inimkaubanduse probleemi analüüsitakse erinevatest aspektidest, tutvustatakse inimkaubanduse liike, ohvrite tausta ja probleeme, inimkaubanduse nõudlust jms, kõike tehakse eesmärgiga vähendada väärarusaame ja stereotüüpilist mõttelaadi.

I päev

Teema	Kestus	Sisu
Sissejuhatus koolitusse. Tutvumisring.	30 min	Tutvustatakse programmi eesmärgi ja vajalikkust. Kirjeldatakse lühidalt käsitletavaid teemasid ning üldisi korralduslikke momente. Osalejad saavad sõna enese lühitutvustamiseks (kus ja kellena töötab, miks koolitusele tuldi, mis on ootused).
Grupitöö „Soorollid, meedia ja inimkaubandus“	60 min	Grupitööks jagada osalejad 4 gruppi, anda neile käärid, liim, üks A suuruses paber ja mitmesuguseid erinevaid ajakirju (nt Kroonika, Cosmopolitan, Anne ja Stiil, Buduaar, Direktor) lõikumiseks. Gruppide ülesanne on lõigata ja kleepida 20 minuti jooksul kokku 4 erinevat pilti (igal grupil erinev ülesanne): „Täiuslik naine“, „Täiuslik mees“, „Tavaline naine“, „Tavaline mees“. Kui pildid valmis, kleepida need seinale ja lasta gruppidel selgitada, miks nad just selliseid figuure, aksessuaare jms kasutasid ja mida silmas pidasid. Millised on ühiskonna ootused meestele ja naistele, on need ootused reaalsusega kooskõlas? Millised seosed prostitutsiooni levikul on traditsiooniliste soorollidega? Grupitöö võimaldab alustada arutelu soorollide, soostereotüüpide ja inimkeha kaubastamise üle. Lisaks tutvustada meedia rolli inimkaubanduse leviku juures, avaliku ruumi pornostumise temaatikat ja selle mõju naiste positsioonile ühiskonnas. Kuidas loob ja peegeldab meedia sotsiaalset sugu? Reklaamitööstus, reklaamide näidised, reklaamiseadus Eestis. Arutelu seksistlike reklaamide üle näidiste abil (trükimeedia ja TV reklaamid). Kuidas mõjutab selline avalik ruum noori, nende enesehinnangut, väärtusi ja käitumist?
Grupitöö „Maria juhtum“	60 min	Koolitusel osalejad jaotatakse vähemalt 4 gruppi. Iga grupp saab sarnase loo, kus neil tuleb loos esindatud kaheksa tegelast (Maria, isa, sõbranna, kaubitseja, sutenöör, politseinik, klient, kohtunik) reastada vastavalt süü alusel. Jutustuse peategelane Maria on klassikaline näide inimkaubanduse juhtumist ning ohvrast. Kas grupid, kes annavad hinnanguid, oskavad tuvastada antud loo põhjal inimkaubanduse ohvri, missuguseid põhjendusi tuuakse seoses loo kangelastega nende tegevuse ja motiivide kohta. Grupitöös osalejad peavad jõudma peategelaste reastamisel konsensusele. Grupitöö vajab kindlasti ühist

		arutelu ning põhjendusi. Antud grupitööst on väga hea edasi minna järgnevate teemadega, tulles aegajalt jällegi tagasi antud juhtumi lahendusele.
Inimkaubandus: mõiste, eesmärk, liigid, põhjused, tagajärjed.	45 min	Mis on inimkaubandus (definitsioon). Inimkaubanduse liigid (seksuaalne eksploatatsioon, tööorjus, muud). Missugused on inimkaubanduse peamised põhjused ja tagajärjed. Kuidas mõjutab inimkaubandus inimesi, kogukondi, ühiskonda? Seos kuritegevusega, soolise ebavõrdsusega, majandusliku ja regionaalse ebavõrdsusega. Eesti statistika tutvustamine, peamistest inimkaubanduse sihtriikidest teavitamine.
Värbamismeetodid ja riskirühmad.	30 min	Kuidas luuakse kontakt potentsiaalsete ohvritega? Kas mõni ühiskonnagrupp on suuremas ohus kui teine (Eestis tehtud uuringute põhjal)? Kuidas teha kindlaks välismaale pakutavate tööpakkumiste turvalisust? (näited erinevatest ajalehe ja internetikuulutustest).
Lastevastane vägivald.	45 min	Lastevastane vägivald perekonnas, institutsioonides. Füüsiline, vaimne, seksuaalne väärkohtlemine, tagajärjed lapse arengule, enesehinnangule, käitumisele. Väärkohtlemise ära tundmine, reageerimine.
Lastega kaubitsemine.	45 min	Kuna värbamismeetodid erinevad veidi täiskasvanute värbamisest, siis tutvustada neid meetodeid, samuti, kuidas ära tunda täiskasvanupoolset kahtlast tegevust lapse suhtes. Laste tööjõu ärakasutamine. Reisimine laste seksuaalse ärakasutamise eesmärgil – millistesse riikidesse, kui levinud probleem on? Karistusseadustik laste seksuaalse ärakasutamise tõkestajana, lastekaitseaduse olulised punktid. Märkamise ja teatamise kohustus potentsiaalse lapsohvri puhul.
Päeva kokkuvõte.	15 min	Päevateemadele tagasivaatamine, järelduste tegemine. Tekkinud küsimuste ja teemade kokkuvõtlik arutelu. Osalejad täidavad hinnangulehe, milles on esitatud 4 küsimust: mis meeldis, mis ei meeldinud, mis teema kujunes kõige olulisemaks ja missugusele järeldusele jõuti. hinnangulehe lõpus hinnatakse päeva viie palli süsteemis.

Kokku 5h 30 min, lisada lõuna ja kohvipausid.

II päev

Teema	Kestus	Sisu
Harjutus „Kõik erinevad, kõik võrdsed?“	30 min	Osalejad rivistatakse ruumi ühte otsa ühele joonele. Igale osalejale jagatakse roll, mis on kirjas paberiribal (rollid on väga erinevad, nt. „ratastoolis 25 aastane mees“, „eduka firma juht“, „3 lapsega üksikema“, „ülikoolis käiv ja sotsiaaltööd õppiv tudeng“ jne). Grupijuht hakkab esitama küsimusi, mis on seotud inimeste igapäeva tegemiste ja võimalustega. Osalejad saavad astuda sammu võrra edasi, kui nõustuvad oma määratud rollis olles esitatud küsimuse või väitega. Mittenõustumisel seistakse paigal. Harjutuse tõhusus seisneb selles, et osalejad näevad oma silmaga, kuidas distant osalejate vahel suureneb – harjutuse lõpul peaks edasiastujate ja paigalejääjate vahel olema suur distant. Suurendamiseks harjutuse efektiivsust, tuleb muuta rolle nii, et need peegeldaksid osalejate enda tegelikku elukäiku. Harjutus annab võimaluse kogeda, mida tähendab olla ühiskonnas keegi teine. Eesmärk on parandada suhtumist neisse, kes erinevad üldsusest, tõsta teadlikkust ebavõrdsetest võimalustest ühiskonnas ja aidata mõista, millised võivad olla tagajärjed üksikisikule tema kuulumisel teatud sotsiaalsetesse vähemustesse ja kultuurigruppidesse.
Nõudlus inimkaubanduse ja prostitutsiooni põhjusena.	75 min	Seksiostjate profiil – kuvandid seksi ostmisest, seksi ostmise situatsioonid, seksioist kui tarbimine. Teema käsitlemine käesoleva programmi raames on vägagi oluline kuna õpetajatel ja noorsootöötajatel on võimalik kujundada poiste, noorte meeste hoiakuid. Tihti nähakse prostitutsioonis vaid ühte poolt, naist, kes müüb oma keha. Missugused on aga inimesed (enamjaolt mehed), kes ostavad seksi tarbimise eesmärgil teist inimest (enamjaolt naist)? Antud teemat annab edukalt käsitleda läbi erinevate uuringute, mis on tehtud Euroopas kui ka Eestis.
Film „Exit“ MTV Exit – End Exploitation and Trafficking“; arutelu.	45 min	MTV Exit – End Exploitation and Trafficking on välja andnud mitmeid lühifilme, kirjeldades arusaadavalt ja kompaktselt inimkaubanduse olemust ning sellega seotud inimesi: kaubitsejaid, seksioistjaid, ohvreid, abiandjaid, politseinikke jne. Ühtlasi näitlikustab film, kuidas tekib nn inimkaubanduse ahel ning mis moel oleks võimalik taolist ketti murda.

Vägivalla tõttu kannatavate inimeste, sh inimkaubanduse ohvrite, laste ja pereliikmete nõustamine.	60 min	Inimkaubanduse ohvriks saamise staadiumid ning sekkumise eripärad seksuaalse eksploateerimise eesmärgil. Prostitutsiooni sattumise põhjused, prostitutsiooni värbamine (rõhuga noorte värbamisel). Tagajärjed. Nõustamisliigid, olulised tähelepanekud nõustamise puhul, sh miks on nii raske selliseid ohvreid abistada. Kuna sihtgrupiks on ennetustöö tegijad, siis neile ei räägita nõustamisest väga detailselt, antakse vaid ülevaade, kes ja kuidas saab nõustada! Õpetajatele ja noorsootöötajatele ei tohi anda suuniseid iseseisvaks nõustamiseks, kuna see ei ole nende ameti osa.
Õpetajate ja noorsootöötajate roll inimkaubanduse ja prostitutsiooni ennetamisel.	45 min	Lühidalt õpetaja ja noorsootöötaja ülesannetest, mis haakuvad üldisema kasvatustööga. Arutelu võimalikest rollidest ja tegevustest, pakkuda kõikidele osalejatele võimalust oma igapäevatöö põhjal välja tuua ennetamis/teavitamisvõimalusi.
Abistandvad organisatsioonid Eestis ja välismaal. Kuidas käituda kahtluse korral.	30 min	Riigi poolt pakutavad abivõimalused (välisministeerium, politsei, Eesti esindused välisriikides, riiklik ohvriabi süsteem). Mittetulundusühingute pakutavad abivõimalused (MTÜde Eluliin, Living for Tomorrow, Eesti Naiste Varjupaikade Liit, Tartu Laste Tugikeskus, Omapäi tutvustamine). Kuidas käituda inimkaubanduse kahtluse korral, kelle poole pöörduda, kuidas noorega suhelda.
Koolituse kokkuvõte. Tagasiside.	15 min	Päevateemadele tagasivaatamine, järeltuste tegemine. Tekkinud küsimuste ja teemade kokkuvõtlik arutelu. Osalejad täidavad hinnangulehe, milles on esitatud 4 küsimust: mis meeldis, mis ei meeldinud, mis teema kujunes kõige olulisemaks ja missugusele järeltusele jõuti. Hinnangulehe lõpus hinnatakse päeva viie palli süsteemis.

Kokku 5 h, lisada lõuna ja kohvipausid.

Sotsiaaltöötajad

Koolituse eesmärk on anda sotsiaaltöötajatele teadmisi ja praktilisi oskusi inimkaubanduse ennetamiseks ja ohvrite abistamiseks.

Sotsiaaltöötaja tegevus on suunatud individide, perede ja rühmade toimetuleku toetamisele ning kogukonna ja ühiskonna vastavusse viimisele tema liikmete vajadustega. Sotsiaaltöötaja klientideks on inimesed, kes on juba sattunud toimetulekuraskustesse, probleemideks võivad olla nt töötus, eluaseme puudumine, majanduslik toimetulematus, tõsine haigus või puue, väärkohtlemine, riskikäitumine ja muud sotsiaalsed riskid. Nõustamise kaudu aitab sotsiaaltöötaja kliendil mõista oma olukorda, jõuda otsusele ja leida vajalikke ressursse. Ta teavitab klienti tema õigustest ja ühiskonna võimalustest ning vahendab või korraldab sotsiaaltoetusi, -teenuseid ja abi²⁸. Seega on sotsiaaltöötajal suurepärased võimalused aduda inimkaubanduse ohvriks sattumise riske erinevate inimeste puhul ja ennetada ohvrustumist, juba juhtunud kuriteo puhul aga leida abivahendeid inimese mitmekülgseks abistamiseks ja normaalsesse ellu tagasipöördumiseks. Sotsiaaltöötaja on ka väga tähtis koostöö tegijana, ta ei pea üksinda lahendusi leidma, vaid oskama koordineerida spetsialistide võrgustikku ning aktiviseerima vajadusel ka kliendi lähivõrgustiku.

Koolituse ülesehituse ja teemade valiku põhjendus: Programm annab ülevaate inimkaubanduse kui probleemi erinevatest aspektidest. Läbi erinevate mõistete avatakse inimkaubanduse olemus, antakse ülevaade inimkaubanduse eri vormidest, tuuakse näiteid reaalsest juhtumitest ja kirjeldatakse inimkaubanduse tagajärgi ohvritele. Lisaks analüüsitakse inimkaubanduse põhjuseid ja seda soodustavaid ning mõjutavaid tegureid, milleks on ennekõike töötus, vaesus, majanduslik ja regionaalne ja sooline ebavõrdsus, organiseeritud kuritegevus, nõudlus ning poliitiline ja seaduslik olukord. Ühtlasi leiavad käsitlemist prostitutsiooniärisse värbamise ja tööalase ekspluateerimise mehhanismid, inimkaubanduse temaatikaga seonduvad Eesti sisesed ja rahvusvahelised õiguse allikad. Käsitletakse sotsiaaltöötaja rolli inimkaubanduse ennetamisel ja ohvrite abistamisel ning antakse suunised, kuhu pöörduda probleemide korral ning milliseid spetsiifilisi teenuseid Eestis ja välismaal ohvritele pakutakse.

²⁸ Sotsiaaltöö eriala. Tallinna Pedagoogiline Seminar,
http://www.tps.edu.ee/uus/index.php?option=com_content&view=article&id=1305&Itemid=286

I päev

Teema	Kestus	Sisu
Sissejuhatus koolitusse. Tutvumisring.	30 min	Tutvustatakse programmi eesmäärke ja vajalikkust. Kirjeldatakse lühidalt käsitletavaid teemasid ning üldisi korralduslikke momente. Osalejad saavad sõna enese lühitutvustamiseks (kus töötab, miks koolitusele tulli, kas on varasemaid kokkupuuteid inimkaubanduse ohvritega, mis on ootused koolitusele).
Grupitöö „Maria juhtum“	60 min	Nõ soojendusharjutus. Koolitusel osalejad jaotatakse vähemalt 4 gruppi. Iga grupp saab sarnase loo, kus neil tuleb loos esindatud kaheksa tegelast (Maria, isa, sõbranna, kaubitseja, sutenöör, politseinik, klient, kohtunik) reastada vastavalt süü alusel. Jutustuse peategelane Maria on klassikaline näide inimkaubanduse juhtumist ning ohvrist. Kas grupid, kes annavad hinnanguid, oskavad tuvastada antud loo põhjal inimkaubanduse ohvri, missuguseid põhjendusi tuuakse seoses loo kangelastega nende tegevuse ja motiivide kohta? Grupitöös osalejad peavad jõudma peategelaste reastamisel konsensusele. Grupitöö vajab kindlasti ühist arutelu ning põhjendusi. Antud grupitööst on väga hea edasi minna järgnevatel teemadega, tulles aeg-ajalt jällegi tagasi kirjeldatud juhtumi lahendusele.
Inimkaubandus: mõiste, eesmärk, liigid, põhjused, tagajärjed.	45 min	Mis on inimkaubandus (definiitsioon). Inimkaubanduse liigid (seksuaalne eksploateerimine, tööorjus, muud). Missugused on inimkaubanduse peamised põhjused ja tagajärjed. Kuidas mõjutab inimkaubandus inimesi, kogukondi, ühiskonda? Seos kuritegevusega, soolise ebavõrdsusega, majandusliku ja regionaalse ebavõrdsusega. Eesti statistika tutvustamine, peamistest inimkaubanduse sihtriikidest teavitamine.
Inimkaubanduse ohvriks sattumine. Prostitutsiooni kaasatute psühholoogiline ja sotsiaalne taust.	60 min	Inimkaubanduse ohvriks saamise staadiumid ning sekkumise eripärad seksuaalse eksploateerimise eesmärgil kaubitsetud inimeste puhul. Prostitutsiooni sattumise põhjused, prostitutsiooni värbamine. Seksuaalse eksploateerimise tagajärjed füüsilisele, vaimsele ja seksuaaltervisele. Olulised tähelepanekud nõustamise puhul, sh miks on nii raske selliseid ohvreid abistada ja kuidas üldse kontakti luua. Õigeaegse sekkumise olulisus ja võimalused selleks.

Laste väärkohtlemine ja lastega kaubitsemine.	60 min	Väärkohtlemise äratundmine ja reageerimine, koostöö lastekaitsega. Seksuaalselt väärkoheldud lapsi abistavad organisatsioonid Eestis. Laste tööjõu ärakasutamine, laste seksuaalne ekspluateerimine prostitutsioonis, kasutamine kerjustena või pisikuritegevuse toimepanijatena. Karistusseadustik laste seksuaalse ärakasutamise tõkestajana, lastekaitseaduse olulised punktid. Märkamise ja teatamise kohustus potentsiaalse lapsohvri puhul.
Värbamismeetodid ja riskirühmad.	30 min	Kuidas luuakse kontakt potentsiaalsete ohvritega? Kas mõni ühiskonnagrupp on suuremas ohus kui teine, millisel eesmärgil kaubitsetakse naistega, millisel meestega (Eestis tehtud uuringute põhjal)? Töövahendusfirmade roll inimkaubanduse leviku puhul, tantsijate, koduabiliste, lapsehoidjate, ehitajate värbamine eri kanaleid kaudu. Turvaline välismaale tööleminek, ettevalmistustööd kodus (sh näited erinevatest ajalehe ja internetikuulutustest, EURESe pakutavatest võimalustest).
Päeva kokkuvõte.	15 min	Päevateemadele tagasivaatamine, järelduste tegemine. Tekkinud küsimuste ja teemade kokkuvõtlik arutelu. Osalejad täidavad hinnangulehe, milles on esitatud 4 küsimust: mis meeldis, mis ei meeldinud, mis teema kujunes kõige olulisemaks ja missugusele järeldusele jõuti. hinnangulehe lõpus hinnatakse päeva viie palli süsteemis.

Kokku 5h, lisada lõuna ja kohvipausid.

II päev

Teema	Kestus	Sisu
Sissejuhatus päeva.	15 min	Sissejuhatus päeva teemadesse. Kas eelmisest päevast jäi üles küsimusi?
Eesti inimkaubandust puudutav seadusandlus.	45 min	Karistusseadustiku, reklaamiseaduse, elundite ja kudede siirdamise seaduse, kriminaalmenetlusseadustiku, tunnistajakaitse seaduse, välismaalaste seaduse vastavate sätete tutvustamine.
Politseitöö võitlemaks prostitutsiooni ja	60 min	Politsei prioriteedid, võimalused, probleemid prostitutsiooni vahendamise ja inimkaubanduse

inimkaubandusega Eestis.		tuvastamisel ja tõestamisel. Koostöö kodanikuühenduste ja sotsiaaltöötajatega – kuidas koostööd tõhustada, millist abi saaks politseile osutada sotsiaaltöötajad oma ameti valguses või ka lihtsalt kodanikena?
Inimkaubanduse ohvri tuvastamine ohvri tuvastamise juhise järgi. Ametkondlikud protseduurireeglid inimkaubanduse juhtumi tuvastamisel.	45 min	Identifitseerimise olulisus. Kes on ohver ja kes saavad teda tuvastada? Kuidas kasutada Sotsiaalministeeriumi koostatud ohvri tuvastamise juhust. Tööorjusele, seksuaalsele ekspluateerimisele, alaealisele ohvrile viitavad tunnused. Põhimõtted, kuidas viia läbi ohutut intervjuud inimkaubanduse ohvriga.
Grupitöö „Juhtumite tuvastamine“	75 min	Gruppidele jaotatakse erinevad inimkaubandusega seotud juhtumid (seksuaalne ekspluateerimine, sunnitöö, tööalane ekspluateerimine, fiktiivne abielu, pettusjuhtum jne). Iga rühm peab tegema kindlaks, kas tegemist on inimkaubanduse juhtumiga või mitte ja kuidas näeks välja juhtumi lahendamine – nii inimkaubanduse puhul kui lihtsama pettuse vms puhul, mille korral inimene ikkagi mingisugust abi vajab. Arutelu, missugused ülesanded ja kohustused lasuvad sotsiaaltöötajal selliste juhtumite puhul. Lasta osalejatel välja pakkuda nii takistusi kui lahendusi takistuste ületamisel mis puudutab konkreetselt sotsiaaltöötaja töö spetsiifikat ja tema seadusest tulenevaid õigusi/kohustusi.
Abistandvad organisatsioonid Eestis ja välismaal.	30 min	Riigi poolt pakutavad abivõimalused (välisministeerium, politsei, Eesti esindused välisriikides, riiklik ohvriabi süsteem, riigi õigusabi). Mittetulundusühingute pakutavad abivõimalused (MTÜde Eluliin, Living for Tomorrow, Eesti Naiste Varjupaikade Liit, Tartu Laste Tugikeskus, Omapäi tutvustamine).
Koolituse kokkuvõte. Tagasiside.	30 min	Päevateemadele tagasivaatamine, järelduste tegemine. Tekkinud küsimuste ja teemade kokkuvõtlik arutelu. Osalejad täidavad hinnangulehe, milles on esitatud 4 küsimust: mis meeldis, mis ei meeldinud, mis teema kujunes kõige olulisemaks ja missugusele järeldusele jõuti. Hinnangulehe lõpus hinnatakse päeva viie palli süsteemis.

Kokku 5h, lisada lõuna ja kohvipausid.

Eri valdkondade esindajate ühiskoolitus

Koolituse eesmärk on tuua kokku eri valdkondade esindajad, nt sotsiaal- ja ohvriabitöötajad, ministeeriumide esindajad, politsei, piirivalve, kodakondsus- ja migratsiooniasutuste töötajad, prokurörid, kohtunikud ning kodanikuühiskonna organisatsioonid, et arutada ühiselt inimkaubanduse ennetamise ja tõkestamise võimalusi ning ohvrite toetamist läbi koordineeritud jõupingutuste.

Koolituse vajadus: inimkaubanduse näol on tegemist keeruka kuritegevuse liigiga, aga samas ka raske sotsiaalprobleemiga. Inimkaubanduse tuvastamise protsess nõuab läbimõeldud ja kooskõlastatud tegutsemist kõikidelt asjassepuutuvatelt osapooltelt, olgu need siis riigi, kohaliku omavalitsuse või kodanikuühiskonna esindajad. Hetkel ei ole Eestis veel päris ühest arusaama, kes on inimkaubanduse ohver ja kes otseselt peaks vastutama ohvri abistamise eest. Kuigi sotsiaalministeeriumi juhtimisel on riikliku inimkaubandusevastase võrgustiku poolt loodud „Inimkaubanduse ohvri tuvastamise ja abistamise juhendmaterjal“, mis pakub suuniseid asutustevaheliseks koostööks, on tegemist väga põgusate ja soovituslike suunistega ning ametlike koostöökokkulepete ja protseduurireeglite kirjutamine seisab alles ees. Väljapakutav programm püüab olukorda leevendada, tõstes spetsialistide teadlikkust ja oskusi inimkaubanduse tõkestamise valdkonnas, sh ohvrite abistamisel, ning tõhustades omavahelist koostööd.

Koolituse ülesehituse ja teemade valiku põhjendus: programm annab ülevaate inimkaubanduse kui probleemi erinevatest aspektidest. Avatakse inimkaubanduse olemus, antakse ülevaade inimkaubanduse Eestis enamlevinud vormidest, tuuakse näiteid reaalsest juhtumitest ja kirjeldatakse inimkaubanduse tagajärgi ohvritele. Lisaks analüüsitakse põgusalt inimkaubanduse põhjuseid ja seda soodustavaid ning mõjutavaid tegureid. Käsitletakse prostitutsiooniärisse värbamise ja tööalase eksploateerimise mehhanisme, inimkaubanduse temaatikaga seonduvad riiklikke ja rahvusvahelisi õiguse allikad. Oma nägemuse probleemidest ja võimalikest koostöö- ning kokkupuutepunktidest teiste valdkondadega annavad eri ametialade esindajad. Diskussioonid võimaldavad jagada vastastikuseid seisukohti ning leida ühisosa juhtumite lahendamisel, seega tuleks antud koolituse puhul planeerida rohkelt aega aruteludeks.

I päev

Teema	Kestus	Sisu
Sissejuhatus koolituse. Tutvumisring.	30 min	Tutvustatakse programmi eesmärgi ja vajalikkust. Kirjeldatakse lühidalt käsitletavaid teemasid ning üldisi korralduslikke momente. Osalejad saavad sõna enese lühitutvustamiseks (kus töötab, miks koolitusele tulli, kas on varasemaid kokkupuuteid inimkaubanduse teemaga, mis on ootused koolitusele). Juba sissejuhatuses rõhutada eri valdkondade koostöö olulisust!
Inimkaubandus Eestis ja Eestist välja – trendid, statistika. Euroopa Liidu ja Eesti olulisemad poliitikadokumendid.	60 min	Uuringute põhjal värskema info tutvustamine, inimkaubanduse trendidest ülevaate andmine. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi 2011/36/EL tutvustamine, sellest tulenevad kohustused inimkaubanduse tõkestamiseks. Vägivalla vähendamise arengukava, kriminaalpoliitika arengusuundade vm vastavate riiklike strateegia tutvustamine. Riikliku inimkaubandusevastase ümarlaua tegevuse tutvustamine.
Eesti inimkaubandust puudutav seadusandlus.	30 min	Karistusseadustiku, reklaamiseaduse, elundite ja kudede siirdamise seaduse, töölepinguseaduse, ohvriabiseaduse, kriminaalmenetlusseadustiku, tunnistajakaitse seaduse, välismaalaste seaduse vastavate sätete tutvustamine. Inimkaubanduse defineerimine karistusseadustikus, konventsioonides, direktiivis.
Värbamismeetodid ja riskirühmad.	30 min	Kas mõni ühiskonnagrupp on suuremas ohus kui teine, millisel eesmärgil kaubitsetakse naistega, millisel meestega (Eestis ja mujal tehtud uuringute põhjal), miks on noored ohus? Kuidas luuakse kontakt potentsiaalsete ohvritega? Töövahendufirmade, meedia (sh sotsiaalmeedia) roll inimkaubanduse leviku puhul, tantsijate, koduabiliste, lapsehoidjate, ehitajate värbamine eri kanaleid kaudu.
Dokumentaalfilm „Ally’s Dream“	60 min	Film käsitleb ühe ohvri lugu, kes sattus prostitutsiooni alaealisena. Filmis kirjeldatakse prostitutsiooni palet läbi psühholoogilise vaatevinkli.
Inimkaubanduse põhjused ohvri aspektist. Prostitutsiooni kaasatute psühholoogiline ja sotsiaalne taust. Rehabilitatsioonikeskuse „Atoll“	60 min	Inimkaubanduse ohvriks sattumise põhjused (töötus, vaesus, infopuudus, varasema väärkohtlemise kogemus jne). Sekkumise eripärad seksuaalse eksploateerimise eesmärgil kaubitsetud inimeste puhul, tööorjuse ohvrite puhul.

tegevus ohvrite abistamisel.		Prostitutsiooni sattumise põhjused, prostitutsiooni värbamine. Seksuaalse ekspluateerimise tagajärjed füüsilisele, vaimsele ja seksuaaltervisele. Kuidas üldse kontakti luua selliste ohvritega. Õigeaegse sekkumise olulisus ja võimalused selleks. MTÜ Eluliini „Atoll“ keskuse tegevuse tutvustamine, näited juhtumitest, statistika ülevaade.
Politseitöö võitlemaks prostitutsiooni vahendamise ja prostitutsioonile kallutamise Eestis. Alaealiste ärakasutamine.	60 min	Politsei prioriteetid, võimalused, probleemid prostitutsiooni vahendamise ja inimkaubanduse tuvastamisel ja tõestamisel. Kuidas on uued kuriteokoosseisud karistusseadustikus nagu inimkaubandus, alaealise ärakasutamine inimkaubanduse eesmärgil, kupeldamine kujundanud politsei praktikaid? Piiriülene koostöö. Koostöö piirivalve, kodanikuühenduste, sotsiaal- ja ohvriabitöötajatega, kuidas koostööd tõhustada, milles seisnevad senised puudujäägid, takistused?
Päeva kokkuvõte.	15 min	Päevateemadele tagasivaatamine, järelduste tegemine. Tekkinud küsimuste ja teemade kokkuvõtlik arutelu.

Kokku 6h 15 min, lisada lõuna ja kohvipausid.

II päev

Teema	Kestus	Sisu
Sissejuhatus päeva.	15 min	Sissejuhatus päeva teemadesse. Kas eelmisest päevast jäi üles küsimusi?
Majanduskuritegude menetlemine , töövahendusfirmade tegevuse seaduspärasuse uurimine.	45 min	Politsei võimalused tööjõu ekspluateerimise tõkestamiseks. Töövahendusfirmade tegevus. Piiriülene koostöö. Koostöö piirivalve, kodanikuühenduste, sotsiaal- ja ohvriabitöötajatega, kuidas koostööd tõhustada?
Inimkaubanduse juhtumite praktika ja menetlemine kohtusüsteemis.	45 min	Karistusseadustiku inimkaubanduse kuriteokoosseisude tõlgendamine praktikas, probleemid. Ohvrite ja tunnistajate roll, ettevalmistamine kohtuprotsessiks. Sotsiaalsektori roll kohtumenetluses.
Välisministeeriumi roll ohvrite abistamisel.	45 min	Ministeeriumi tegevus ennetustöös ja kannatanute abistamisel. Eesti välisesinduste kohustused, võimalused ja tegevus välisriigis hättasattunud inimeste abistamisel.

Sotsiaal- ja ohvriabitöötaja roll ohvrite abistamisel. Lastekaitse tegevus alaealiste ohvrite puhul.	45 min	Sotsiaal- ning ohvriabitöötajate võimalused ja kohustused inimkaubanduse ennetamisel ja ohvrite abistamisel. Lastekaitsetöötajate kohustused ja võimalused alaealiste ohvrite abistamisel. Koostöökogemused jõustruktuuride ja kodanikuühiskonna organisatsioonidega, kuidas koostööd tõhustada?
Naiste varjupaikade võimalused vägivaldaohvrite toetamiseks.	30 min	Naiste varjupaikade töö tutvustamine, nende võimalused väärkoheldud inimeste, sh inimkaubanduse ohvrite abistamiseks.
Inimkaubanduse ennetamise hotline Eestis.	30 min	MTÜ Living for Tomorrow tegevuse tutvustamine, näited juhtumitest, statistika ülevaade.
Inimkaubanduse ohvri tuvastamine ohvri tuvastamise juhise järgi.	20 min	Kuidas kasutada „Inimkaubanduse ohvri tuvastamise ja abistamise juhendmaterjali“. Tööorjusele, seksuaalsele ekspluaterimisele, alaealisele ohvrile viitavad tunnused.
Grupitöö „Juhtumite tuvastamine“	75 min	Gruppidele jaotatakse erinevad inimkaubandusega seotud juhtumid (seksuaalne ekspluaterimine, sunnitöö, tööalane ekspluaterimine, fiktiivne abielu, pettusjuhtum jne). Iga rühm peab tegema kindlaks, kas tegemist on inimkaubanduse juhtumiga või mitte ja kuidas näeks välja juhtumi lahendamine – nii inimkaubanduse puhul kui lihtsama pettuse vms puhul, mille korral inimene ikkagi mingisugust abi vajab. Arutelu, missugused ülesanded ja kohustused lasuvad igal osapoolel selliste juhtumite puhul. Lasta osalejatel välja pakkuda nii takistusi kui lahendusi takistuste ületamisel mis puudutab konkreetselt tema töö spetsiifikat ja tema seadusest tulenevaid õigusi/kohustusi.
Koolituse kokkuvõte. Tagasiside.	30 min	Päevateemadele tagasivaatamine, järelduste tegemine. Tekkinud küsimuste ja teemade kokkuvõtlik arutelu.

Kokku 6 h, lisada lõuna ja kohvipausid.

Politseinikud, piirivalvurid, kodakondsus- ja migratsiooniametnikud²⁹

Koolituse eesmärk on tõsta õiguskaitseorganite suutlikkust inimkaubandust märgata, tuvastada ning alustada menetlust.

Inimkaubanduse koolituskava koostamisel on arvestatud uue, ühendatud politseiasutuse eripäraga, ning koolituse sihtrühmaks on võetud nii politseiametnikud, piirivalvurid kui ka kodakondsus- ja migratsiooniametnikud.

Politseiametnikud

Politseiametnike koolitamisel on kaks sihtrühma. Esimene pool on korrakaitsepolitsei (piirkonnakonstaablid, noorsoopolitsei ja patrullpolitseinikud). Teine pool on kriminaalpolitsei, kes tegeleb vahetult menetlusega.

Kriminaalpolitseis võiks koolituse sihtrühmaks olla Põhja Prefektuuri kriminaalbüroo organiseeritud ja raskete kuritegude talituse prostitutsiooni vahendamise tõkestamisega tegelevad politseinikud, eriti, kui isikkooselus peaks vahetusi toimuma, samuti kriminaalpolitseiosakonna menetlusbüroo see talitus, mis tegeleb inimkaubandusjuhtumitega. Kriminaalpolitseile võiks kasulikuks osutada koolitus teemal, kuidas paremini inimkaubandusjuhtumeid avastada ja milline peaks olema menetlustaktika.

Korrakaitsepolitseis võiks koolitusest kasu saada patrullpolitseinikud või neid juhtivad väljuhoid. Korrakaitsepolitseinikud reageerivad sündmustele, nii näiteks võivad nad sattuda väljakutsele, kus mõne korteris või majas tegeletakse kas prostitutsiooni vahendamise või inimkaubitsemisega. Koolituse tulemusena võiksid korrakaitsepolitseinikud ära tunda inimkaubandus- ja prostitutsioonijuhtumeid (koolitada võiks teemal, millised need naised tavaliselt on, mida iseloomuliku võib seal korteris olla ja milliseid ütlusi asjaosalised tavaliselt annavad, ka valeütlusi, ja mis põhjustel). Noorsoopolitsei vajaks koolitusi teemal, kuidas ennetada inimkaubandusjuhtumeid (riskihindamine, millised pered on ohustatud) ja millal hakata ohunoortele tähelepanu pöörama.

Piirivalveametnikud

Esmajärjekorras vajavad koolitust tavapiirivalvurid, kes igapäevaselt puutuvad kokku piiriületajatega. Nemad on esimeseks filtriks potentsiaalsete ohvrite identifitseerimisel. Kui passikontrolöri tekib kahtlus, antakse isik üle vahetuse ülemale, kes tegeleb isikuga edasi. Sihtgrupis peaks olema ka piirivalve valdkonnas varjupaigataotlusi vastuvõtvaid ametnikke. Üldjuhul on nendeks kas struktuuriüksuste juhid või vahetuse ülemad piiripunktis.

Piirivalvevaldkonnas vajaks koolitust struktuuriüksustest (rahvusvahelised piiripunktid, piirivalvekordonid) teabemetnikud ning vahetuse ülemad, kes puutuvad kokku profileerimise ning menetluste käigus võimalike inimkaubandusjuhtumitega. Lisaks regionaalse tasandi piirivalvebüroode teabetalituste ametnikud, kellede ülesanneteks on riskiprofiilide koostamine ning võimalike uute *modus operandide* avastamine ning ennetustegevustesse suunamine. PPA-st vajavad koolitust piirivalveosakonna välisteabebüroo ebaseadusliku sisserände tõkestamise talituse ametnikud, kes tegelevad viisade eelkooskõlastusega ennetamiseks nende väärkasutamist. Piirivalve seisukohalt on sadam, lennujaam ja maismaa piiripunktid kõige olulisemad nn esimese astme inimkaubandusjuhtumite avastajad, seetõttu vajavad nad eriti detailseid juhiseid ja teadmisi nii inimkaubandusohvri kui inimkaubitseja profileerimiseks.

Kodakondsus- ja migratsiooniametnikud

Kodakondsus- ja migratsioonivaldkonnaametnikest vajavad oma tööülesannete tõttu koolitust elamislubade menetlejad (tööränne, pereränne, rahvusvaheline kaitse) ja

²⁹ Sissejuhatava teksti koostas Merli Klein, PPA.

migratsioonijärelevalveametnikud. Seni on kodakondsus- ja migratsiooniametnike kokkupuude kaubitsetud isikutega toimunud erinevate menetluste käigus ning ametnike roll on eelkõige kaubitsetu „ära tunda“ ja sellekohane info edasi anda. Nii võivad inimkaubitsemisjuhtumid ilmuda nii tööraände puhul, kus menetlejal võib tekkida kahtlus, kas elamisloataotleja ikka on teadlik, mis töö teda siin ees ootab, või varjupaigataotlusi menetledes, kus varjupaigataotleja on Eestisse jõudnud smugeldamise teel või olnud inimkaubitsemise ohver, või tekivad migratsioonijärelevalveinspektoritel ettevõtete ja majutusasutuste kontrollkäikude raames kahtlus asutustes töötavate isikute tegeliku „töökorralduse“ suhtes.

Koolituse korraldaja peab otsustama, kas kaasata osalejaid kõikidest sihtrühmadest või keskenduda ühele sihtrühmale. Igal juhul peaks programm kajastama inimkaubanduse eri liike (seksuaalse ja tööjõu ekspluateerimise eesmärgil kaubitsemist, aga ka elundite saamise eesmärgil kaubitsemist), ohvrite tuvastamist ja abistamist, samuti eri osapoolte koostöö vajalikkust ja võimalusi. Sihtrühma töö spetsiifikale vastavalt võib valida, kas kajastada rohkem piirivalve või politseitööd, kas ja millises ulatuses puudutada kohtuprotsessis toimuvat ja prokuratuuri töö nüansse, jne. Väljapakutud koolitusprogramm kajastab kõiki olulisi teemasid, kuid koolitaja saab vastavalt käsutuses olevale ajaressursile ja sihtrühmale otsustada, milliseid teemasid ta osalejatega läbib, ning programmi kavandit vastavalt sellele modifitseerida.

Lektoritena tuleks kaasata nii ametnikest spetsialiste kui abiorganisatsioonide esindajaid, seeläbi luuakse ka tugevamad sidemed eri valdkondade vahel.

I päev

Teema	Kestus	Sisu
Sissejuhatus koolitusse, tutvumine.	20 min	Tutvustatakse programmi eesmärgi ja vajalikkust. Kirjeldatakse lühidalt teemade sisu ning üldisi korralduslikke momente. Osalejad saavad sõna enese lühitutvustamiseks (miks koolitusele tuldi, mis on ootused, kas töös on olnud kokkupuudet inimkaubanduse juhtumi või kahtlusega).
Inimkaubanduse defineerimine. Eesti inimkaubandust puudutav seadusandlus.	30 min	Inimkaubanduse defineerimine karistusseadustikus, konventsioonides, direktiivis. Karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, reklaamiseaduse, elundite ja kudede siirdamise seaduse, töölepinguseaduse, ohvriabiseaduse, riigi õigusabi seaduse sätete tutvustamine.
Inimkaubandus Eestis ja Eestist välja – trendid, statistika. Euroopa Liidu ja Eesti olulisemad poliitikadokumendid.	60 min	Uuringute põhjal värskema info tutvustamine, inimkaubanduse trendidest ülevaate andmine. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi 2011/36/EL tutvustamine, sellest tulenevad kohustused inimkaubanduse tõkestamiseks. Vägivalla vähendamise arengukava, kriminaalpoliitika arengusuundade vm vastavate riiklike strateegia tutvustamine.
Inimkaubandus seksuaalse eksploateerimise eesmärgil.	30 min	Kaubitsemine prostitutsiooni, kirja-teel-pruudid, fiktiivabielud, pornograafia. Riskirühmad, värbamine. Eesti olukord, peamised sihtriigid Eestist pärit ohvritele.
Inimkaubandus tööjõu eksploateerimise eesmärgil.	30 min	Tartu Ülikooli vastava uuringu tutvustus, Living for Tomorrow inimkaubanduse ennetamise nõustamistelefoni kogemus. Riskirühmad, värbamine. Eesti olukord, peamised sihtriigid Eestist pärit ohvritele.
Inimkaubandusohvrite ja prostitutsiooni kaasatute profiil. Probleemid suhtlemisel ametiasutustega.	120 min	Inimkaubanduse ja prostitutsiooni seosed. Ohvrite taust, füüsilise, vaimse ja seksuaaltrivise näitajad. Haavatavuse mõiste. Viieastmeline mudel, kuidas inimkaubanduse ohvrist saab prostituut, võimalused sekkuda. Kuidas luua usaldust ohvrite ja ametivõimude vahel. Probleemid ütluste saamisega, kuidas ületada. Soovitused ohvrite kohtlemiseks, sh rehabilitatsioonikeskuse „Atoll“ tegevuse ja võimaluste tutvustus.

Inimkaubanduse ohvrite abistamisvõimalused.	30 min	Eestis tegutsevate MTÜde Living for Tomorrow, Eesti Naiste Varjupaikade Liit, Tartu Laste Tugikeskus, Omapäi tutvustamine. Riiklik ohvriabisüsteem. Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni roll inimkaubanduse ohvri abistamisel. Abivõimalused teistes riikides .
Välisministeeriumi roll inimkaubanduse ohvrite abistamisel.	30 min	Ministeeriumi tegevus ennetustöös ja kannatanute abistamisel. Eesti välisesinduste kohustused, võimalused ja tegevus välisriigis hättasattunud inimeste abistamisel. Koostöö abiorganisatsioonidega.
Päeva kokkuvõte.	10 min	Uurida osalejatelt, kas kõik oli arusaadav, kas tekkis küsimusi?

Kokku 6 h, lisada lõuna ja kohvipausid.

II päev

Teema	Kestus	Sisu
Sissejuhatus päeva.	10 min	Päeva teemade põgus tutvustus.
Inimkaubanduse ohvri tuvastamise ja abistamise juhendmaterjali tutvustus. Grupitöö.	90 min	Kuidas kasutada „Inimkaubanduse ohvri tuvastamise ja abistamise juhendmaterjali“. Tööorjusele, seksuaalsele ekspluateerimisele, alaealisele ohvrile viitavad tunnused. Gruppidele jaotatakse erinevad inimkaubandusega seotud juhtumid (seksuaalne ekspluateerimine, sunnitöö, tööalane ekspluateerimine, fiktiivne abielu, pettusjuhtum jne). Iga rühm peab tegema kindlaks, kas tegemist on inimkaubanduse juhtumiga või mitte ja kuidas näeks välja juhtumi lahendamine. Arutelu, missugused ülesanded ja kohustused lasuvad igal osapoolel selliste juhtumite puhul. Lasta osalejatel välja pakkuda nii takistusi kui lahendusi takistuste ületamisel mis puudutab konkreetselt tema töö spetsiifikat ja tema seadusest tulenevaid õigusi/kohustusi.
Võimalike inimkaubanduse juhtumite tuvastamine piiril. Saatjata alaealised.	60 min	Ohvri ja kurjategija võimalikud tunnused, identifitseerimine piirivalve poolt. Inimkaubanduse ohvri ja ebaseadusliku sisserändaja erinevused. Saatjata alaealiste tuvastamine ja edasine tegevus. Piirivalve kohustused ja võimalused ohvri tuvastamiseks, koostöö vajadus teiste ametiasutuste ja abiorganisatsioonidega.

Kriminaalpolitsei senine juhtumite menetluspraktika.	60 min	Politsei prioriteetid ja ressursid teemaga tegelemiseks. Probleemid tuvastamisel ja tõendamisel, koostöö abiorganisatsioonidega. Kuidas patrullpolitsei sündmuskohal inimkaubandus/prostitutsioonijuhtumeid ära tunda võiks ja kuidas seda võiks oma piirkonnas teha noorsoolpolitsei ja piirkonnapolitseinikud.
Inimkaubandusjuhtumite menetlemine prokuratuuri aspektist.	30 min	Prokuratuuri prioriteetid ja ressursid teemaga tegelemiseks. Kuidas menetletakse inimkaubanduse juhtumeid, probleemid. Koostöö eri osapooltega ja võimalikud lahendused.
Kohtupraktika inimkaubanduse juhtumite puhul.	30 min	Tõendamise probleemid kohtuniku pilgu läbi.
Koolituse kokkuvõte.	30 min	Teemadele tagasivaatamine, järelduste tegemine. Tekkinud küsimuste ja teemade kokkuvõtlik arutelu.

Kokku 5h 20 min, lisada lõuna ja kohvipausid.

Lektorid

Välja pakutud esinejad on kas varem inimkaubanduse teemadel esinenud ja koolitanud, või on nad mõnes inimkaubandusega seotud valdkonnas tugevad spetsialistid. Nimekiri on soovituslik abivahend koolituse korraldajale. Iga teema järel on toodud valik spetsialiste, nende kontaktandmed on toodud eraldi tabelis (seisuga 2012 aprill).

Inimkaubanduse mõiste

Anu Leps, justiitsministeerium
Marju Agarmaa, justiitsministeerium
Kristiina Luht, sotsiaalministeerium
Sirle Blumberg, MTÜ Living for Tomorrow
Eha Reitelmann, Eesti Naiste Varjupaikade Liit
Merle Albrant, Inimõiguste keskus, Järva Naiste varjupaik
Olena Valdenmaier, MTÜ Living for Tomorrow (vene keeles)
Liliya Ivanchenko, MTÜ Living for Tomorrow (vene keeles)

Inimkaubanduse põhjused, tagajärjed

Sirle Blumberg, MTÜ Living for Tomorrow
Eha Reitelmann, Eesti Naiste Varjupaikade Liit
Eda Mölder, MTÜ Eluliin
Kristiina Luht, sotsiaalministeerium
Anu Leps, justiitsministeerium
Merli Klein, Politsei- ja Piirivalveamet
Olena Valdenmaier, MTÜ Living for Tomorrow (vene keeles)
Liliya Ivanchenko, MTÜ Living for Tomorrow (vene keeles)

Seadusandlus Eestis ja mujal, rahvusvaheline õigusruum

Anu Leps, justiitsministeerium
Marju Agarmaa, justiitsministeerium
Kristiina Luht, sotsiaalministeerium
Merje Jõgi, välisministeerium
Eha Reitelmann, Eesti Naiste Varjupaikade Liit
Merle Albrant, Inimõiguste keskus, Järva Naiste varjupaik
Merli Klein, Politsei- ja Piirivalveamet
Olena Valdenmaier, MTÜ Living for Tomorrow (vene keeles)

Sooline võrdõiguslikkus, soorollid, stereotüübid, inimõigused

Sotsiaalministeeriumi soolise võrdõiguslikkuse osakonna töötajad
Eha Reitelmann, Eesti Naiste Varjupaikade Liit
Sirle Blumberg, MTÜ Living for Tomorrow
Merle Albrant, Inimõiguste keskus, Järva Naiste varjupaik
Merje Jõgi, välisministeerium

Naistevastane vägivald, naiste varjupaigad

Eha Reitelmann, Eesti Naiste Varjupaikade Liit
Merle Albrant, Inimõiguste keskus, Järva Naiste varjupaik
Karoli Põllumäe, Ida-Virumaa Naiste Tugikeskus-Varjupaik
Helen Sööl, sotsiaalministeerium
Kristiina Luht, sotsiaalministeerium

Seksuaalne eksploatamine, prostitutsioon

Sirle Blumberg, MTÜ Living for Tomorrow
Eda Mölder, MTÜ Eluliin
Roman Krõlov, MTÜ Eluliin (ka vene keeles)
Elviira Kuperstein, MTÜ Eluliin (ka vene keeles)
Eha Reitelmann, Eesti Naiste Varjupaikade Liit
Kristiina Luht, sotsiaalministeerium
Merle Albrant, Inimõiguste keskus, Järva Naiste varjupaik
Merli Klein, Politsei- ja Piirivalveamet

Tööjõu eksploatamine

Anna Markina, Tartu Ülikool
Anu Leps, justiitsministeerium
Sirle Blumberg, MTÜ Living for Tomorrow
Merle Albrant, Inimõiguste keskus, Järva Naiste varjupaik
Liliya Ivanchenko, MTÜ Living for Tomorrow (vene keeles)

Tööjõu vahendamine, turvaline välismaale töölemine

Marta Traks, Eesti Töötukassa, EURES teenusejuht
Jelena Polestšuk, Eesti Töötukassa, EURES nõustaja

Saatjata alaealised

Signe Riisalo, sotsiaalministeerium
Anneli Chabbra, Politsei- ja Piirivalveamet

Laste väärkohtlemine, lastega kaubitsemine

Malle Roomeldi, Tartu Laste Tugikeskus
Signe Riisalo, sotsiaalministeerium
Ann Lind, sotsiaalministeerium

Värbamine, riskirühmad

Sirle Blumberg, MTÜ Living for Tomorrow
Eda Mölder, MTÜ Eluliin
Kristiina Luht, sotsiaalministeerium
Olena Valdenmaier, MTÜ Living for Tomorrow (vene keeles)

Inimkaubanduse nõudlus

Sirle Blumberg, MTÜ Living for Tomorrow
Eha Reitelmann, Eesti Naiste Varjupaikade Liit
Kristiina Luht, sotsiaalministeerium
Olena Valdenmaier, MTÜ Living for Tomorrow (vene keeles)

Meedia

Sirle Blumberg, MTÜ Living for Tomorrow
Eha Reitelmann, Eesti Naiste Varjupaikade Liit
Kristiina Luht, sotsiaalministeerium

Ohvrite abistamine

Sirle Blumberg, MTÜ Living for Tomorrow
Eda Mölder, MTÜ Eluliin
Roman Krõlov, MTÜ Eluliin
Elviira Kuperstein, MTÜ Eluliin

Karoli Põllumäe, Ida-Virumaa Naiste Tugikeskus-Varjupaik
Lilli Andrejev, Ida-Virumaa Naiste Tugikeskus-Varjupaik
Ene Päll, Sotsiaalkindlustusamet

Inimkaubanduse ohvri tuvastamise juhis

Sirle Blumberg, MTÜ Living for Tomorrow
Anu Leps, justiitsministeerium
Olena Valdenmaier, MTÜ Living for Tomorrow (vene keeles)

Noortelt-noortele tegevused, mängud

Sirle Blumberg, MTÜ Living for Tomorrow
Gerttu Aavik, SA Raplamaa Info- ja Nõustamiskeskus juhataja, MTÜ Noorte Naiste Tugikeskus
Tiiu Laan, Tartu Tamme Gümnaasium
Olena Valdenmaier, MTÜ Living for Tomorrow (vene keeles)

Abiandvad organisatsioonid

Sirle Blumberg, MTÜ Living for Tomorrow
Eha Reitelmann, Eesti Naiste Varjupaikade Liit
Kristiina Luht, sotsiaalministeerium
Liliya Ivanchenko, MTÜ Living for Tomorrow (vene keeles)

Sotsiaal- ja ohvriabitöötajate roll

Reet Rääk, Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet
Ene Päll, Sotsiaalkindlustusamet

Politsei roll

Ardo Ranne, Põhja Prefektuur (prostitutsiooni vahendamise tõkestamine)
Rain Kuus, Põhja Prefektuur (majanduskuritegevuse temaatika)
Merli Klein, Politsei- ja Piirivalveamet (teoreetiline pool, ütluste võtmine)

Prokuröri roll

Elle-Mai Velling, Põhja Ringkonnaprokuratuur

Kohtutega seonduv

Katre Poljakova, Harju Maakohus

Piirivalve töö

Ülle Väina, Politsei- ja Piirivalveamet
Jaana Barrot, Politsei- ja Piirivalveamet
Katrín Slungin, Politsei- ja Piirivalveamet

Eesti välisesinduste ja välisministeeriumi töö

Signe Krikmann, välisministeerium
Lauri Bambus, välisministeerium

Lektorite kontaktandmed

Nimi	Organisatsioon	Meiliaadress
Anneli Chabbra	Politsei- ja Piirivalveamet	Anneli.Chabbra@politsei.ee
Ann Lind-Liiberg	Sotsiaalministeerium	Ann.Lind@sm.ee
Anna Markina	Tartu Ülikool	Anna.Markina@ut.ee
Anu Leps	Justiitsministeerium	Anu.Leps@just.ee
Ardo Ranne	PPA Põhja Prefektuur	Ardo.Ranne@politsei.ee
Eda Mölder	MTÜ Eluliin	Eda.Molder@gmail.com
Eha Reitelmann	Eesti Naiste Varjupaikade Liit	Eha.Reitelmann@gmail.com
Elle-Mai Velling	Põhja Ringkonnaprokuratuur	Elle-Mai.Velling@prokuratuur.ee
Elviira Kupersthein	MTÜ Eluliin	Atoll.keskus@mail.ee
Ene Päll	Sotsiaalkindlustusamet	Ene.Pall@ensib.ee
Gerttu Aavik	MTÜ Noorte Naiste Tugikeskus	Gerttu@rink.ee
Helen Sööl	Sotsiaalministeerium	Helen.Sool@sm.ee
Jaana Barrot	Politsei- ja Piirivalveamet	Jaan.Barrot@politsei.ee
Jelena Polestšuk	Eesti Tootukassa	Jelena.Polestsuk@tootukassa.ee
Karoli Põllumäe	Ida-Virumaa Naiste Tugikeskus-Varjupaik	naistetugikeskus@hot.ee
Katre Poljakova	Harju Maakohus	Katre.Poljakova@kohus.ee
Katrin Slungin	Politsei- ja Piirivalveamet	Katrin.Slungin@politsei.ee
Kristiina Luht	Sotsiaalministeerium	Kristiina.Luht@sm.ee
Lauri Bambus	Välisministeerium	Lauri.Bambus@mfa.ee
Liina Kanter	SoM Soolise võrdõiguslikkuse osakond	Liina.Kanter@sm.ee
Liliya Ivanchenko	MTÜ Living for Tomorrow	liliya@lft.ee

Lilli Andrejev	Ida-Virumaa Naiste Tugikeskus-Varjupaik	Lilli1959@hotmail.com
Malle Roomeldi	Tartu Laste Tugikeskus	mroomeldi@gmail.com
Marju Agarmaa	Justiitsministeerium	Marju.Agarmaa@just.ee
Marta Traks	Eesti Töötukassa	Marta.Traks@tootukassa.ee
Merje Jõgi	Välisministeerium	Merje.Jogi@mfa.ee
Merle Albrant	Inimõiguste keskus	Merle.Albrant@humanrights.ee
Merli Klein	Politsei- ja Piirivalveamet	Merli_klein@yahoo.com
Olena Valdenmaier	MTÜ Living for Tomorrow	olena@lft.ee
Rain Kuus	Põhja Prefektuur	Rain.Kuus@politsei.ee
Reet Rääk	Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet	Reet.Raak@tallinnlv.ee
Roman Krõlov	MTÜ Eluliin	Atoll.keskus@gmail.com
Signe Krikmann	Välisministeerium	Signe.Krikmann@mfa.ee
Signe Riisalo	Sotsiaalministeerium	Signe.Riisalo@sm.ee
Sirle Blumberg	MTÜ Living for Tomorrow	sirle@aids.ee
Tiiu Laan	Tartu Tamme Gümnaasium	Tiiu@tamme.tartu.ee
Ülle Väina	Politsei- ja Piirivalveamet	Ulle.Vaina@politsei.ee

Lisamaterjalid

Konventsioonid, direktiivi, seadused

[Konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta.](#)

[Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni täiendav naiste ja lastega kaubitsemise ning muu inimkaubanduse ärahoidmise ja selle kuriteo eest karistamise protokoll \(nn Palermo protokoll\).](#)

[Euroopa Nõukogu inimkaubanduse vastane konventsioon.](#)

[Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2011/36/EL milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset.](#)

[Karistusseadustik](#)

[Rakkude, kudede ja elundite siirdamise seadus](#)

[Reklaamiseadus](#)

[Kriminaalmenetluse seadustik](#)

[Riigi õigusabi seadus](#)

[Ohvriabi seadus](#)

[Välismaalaste seadus](#)

Seksuaalne ekspluateerimine, prostitutsioon

[Prostitutsiooni legaliseerimise mõjud ja tagajärjed. Artiklite kogumik.](#) EV Sotsiaalministeerium, 2006.

Meie aja seksiorjus. Tööstusest, mis tahab olla puhas. Eriksson, Marianne; Svensson, Eva-Britt. EV Sotsiaalministeerium, Tallinn 2008.

[Prostitutsiooni ja seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil toimuva inimkaubanduse vahelised seosed.](#) Käsiraamat. O'Connor, Monica; Healy, Grainne, 2006.

[Prostitutsioon Eestis: ülevaade prostitutsiooni kaasatud naiste olukorrast.](#) Pettai, Iris; Kase, Helve; Proos, Ivi, 2006.

[Prostitutsioon Eestis: sotsiaalsed riskid ja majanduslik surve:](#) sotsioloogilise uuringu materjalid. Pettai, Iris; Proos, Ivi; Kase, Helve, 2003.

[Prostitutsiooni tähendus Eesti ühiskonnas. Sisejulgeolek või majanduslik kasu.](#) Pettai, Iris; Kase, Helve; Proos, Ivi, 2006.

[Prostitution, Violence, and Post-Traumatic Stress Disorder.](#) Farley, Melissa; Barkan, Howard, 1998.

Tööjõu ekspuaterimine

[Sunniviisilise töö ja tööjõu ärakasutamise eesmärgil viljeletav inimkaubandus Eestis](#). Kask, Maris; Markina, Anna, 2011.

[Forced labour and human trafficking: casebook of court decisions: a training manual for judges, prosecutors, and legal practitioners](#). International Labour Organization. Geneva. ILO, 2009.

[Trafficking for Forced Labour in Europe: Report on a study in the UK, Ireland, the Czech Republic and Portugal](#). Anti-Slavery International, 2006.

Lastega kaubitsemine, laste väärkohtlemine

[Saatjata ja kaubitsetud lapsed](#). Pärna, Helena; Janter, Keete. Ajakiri Sotsiaaltöö, 2011.

[Alaealiste kaubitsemine seksuaalse ekspuaterimise eesmärgil Euroopas: päritoluriigid](#). Eesti uurimusraport. Trummal, Aire, 2003.

[Saatjata laste ja vanematest lahutatud varjupaigataotlejate vastuvõtt Eestis. Olemasoleva süsteemi kaardistus ja ettepanekud](#). Projekt MINAS-5, 2011.

[Seksuaalse väärkohtlemise kogemused ja hoiakud Eesti noorte hulgas: sotsiaaluuring](#). Strömpl, Judit; Selg, Marju; Soo, Kadri; Šahverdov-Žarkovski, Beata, 2007.

[Laste väärkohtlemise juhtumitest teavitamine ja võrgustikutöö](#). Lõppraport. Soo, Kadri; Ilves, Kadri; Strömpl, Judit. Tartu Ülikool 2009.

Sooline võrdõiguslikkus

Naised ja mehed. Võrdsed õigused, võrdne vastutus. Ülevaade soolise võrdõiguslikkuse seadusest. EV Sotsiaalministeerium, Tallinn 2010.

[Teel tasakaalustatud ühiskonda II. Naised ja mehed Eestis](#). Tallinn 2010.

[Sooline võrdõiguslikkus ja ebavõrdsus: hoiakud ja olukord Eestis 2009. aastal. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 3/2010](#). Järviste, Liina, 2010.

[Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2009. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 1/2010](#). Vainu, Vaike; Järviste, Liina; Biin, Helen, 2010.

[Sooline palgalõhe Eestis. Empiiriline analüüs](#). Anspal, Sten; Kraut, Liis; Rõõm, Tairi, 2010.

Riskirühmad

[Inimkaubandus ja prostitutsioon – kutse- ja keskkooliõpilaste perspektiiv : uurimisaruanne](#). Socio Uuringukeskus/Sotsiaalministeerium, 2007.

[Keskooli lõpetavate neidude kui tulevaste töötajate teadlikkus inimkaubitsemisest.](#) Pajumets, Marion, 2003.

[Noorte teadmised, hoiakud, juhtumid seoses inimkaubandusega.](#) Üle-eestiline küsitlus. MTÜ Living for Tomorrow, 2003.

Nõudlus

[Prostitutsiooni peidus pool. Meie aja müüdid. Erileht prostitutsiooni nõudlusest.](#) Sotsiaalministeerium, 2008.

[Prostitutsiooni varjatud pool. Kõnelevad seksi ostjad.](#) EV Sotsiaalministeeriumi Toimetised 5/2007.

[Prostitutsiooninõudluse tagamaad ja tegelikkus.](#) Cannon-Jõe, Ilvi (toim.), 2005.

Seksiostjad – kes nad on? EV Sotsiaalministeerium, Tallinn 2006.

[Comparing Sex Buyers and Non-Sex Buyers.](#) Farley, Melissa; Schuckman, Emily; Golding, Jacqueline M.; Houser, Kristen; Jarrett, Laura; Qualliotine, Peter; Decker, Michele, 2011.

[Demand for Forced Labour and Sexual Exploitation – How and Why it fuels Human Trafficking.](#) UN.GIFT, 2008.

Naistevastane vägivald

[Naistevastase vägivalla definitsioonid.](#) Kase, Helve.

[Naistevastane vägivald paarisuhtes ja töökohal.](#) Soo, Kadri; Laas, Anu. Tartu 2009.

[Vägivalla mõju naiste tervisele:](#) meedikute küsitluse tulemused. Kase, Helve; Pettai, Iris, 2003.

Ohvrite abistamine

Inimkaubandus: teooria ja praktika ohvrite abistamiseks. Käsiraamat sotsiaaltöötajatele. Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon, EV Sotsiaalministeerium, Tallinn 2006.

Inimkaubanduse ohvri tuvastamise ja abistamise juhendmaterjal. Tallinn 2009. AK dokument.

Kõrval: psühholoogilise nõustamise käsiraamat inimkaubanduse ohvrite ja prostitutsiooni kaasatute tugiisikutele. Jõgeda, Tiina (koost), 2006.

[Caring for Trafficked Persons: Guidance for Health Providers.](#) International Organization for Migration, London School for Hygiene and Tropical Medicine, UN.GIFT, 2009.

Õiguskaitseorganitele

Inimkaubanduse juhtumite uurimise metodoloogia: käsiraamat õiguskaitseorganite ametnikele. Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon, Tallinn 2007.

[Basic Training Manual on Investigating and Prosecuting the Smuggling of Migrants](#). UNODC, 2011.

[Anti-Human Trafficking Manual for Criminal Justice Practitioners](#). UNODC, 2008.

Praktilised harjutused ja mängud

[Inimkaubanduse ennetamine: metodoloogia tööks noortega](#). Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon, 2005.

[Gender Matters. A manual on addressing gender-based violence affecting young people](#). Council of Europe, 2007

Praktilisi harjutusi ja mängu saab kohandada Eesti tingimustele ja sihtgrupi vajadustele.

[COMPASS. A manual on human rights education with young people](#). Council of Europe, 2002.

Praktilisi harjutusi ja mängu saab kohandada Eesti tingimustele ja sihtgrupi vajadustele.

[Preventing and Combating Trafficking in Women and Domestic Violence: Principles for Conducting Training](#). Winrock International, 2001.

Metodoloogilised soovitused koolituste korraldamiseks, sh harjutuste läbiviimiseks.

I osa: naistevastase perevägivalda ennetamine, harjutuste kirjeldamine (probleemide defineerimine, uurimisprobleemid, täiendavad harjutused MTÜde esindajatele, jõustruktuuride esindajatele; lisana koolituste päevakavad).

II osa: naistega kaubitsemise ennetamine: sissejuhatus probleemi, harjutuste kirjeldused (probleemide defineerimine, uurimisprobleemid, täiendavad harjutused MTÜde esindajatele, jõustruktuuride esindajatele; lisana koolituste päevakavad).

Väga palju mängu, harjutusi, näiteid, paljud küll Ukraina kesksed, kuid hõlpsasti kohandatavad Eesti oludele.

[Combating Trafficking in Human Beings: Directory of Practitioners' Manuals and Handbooks](#). Animus Association" Foundation/"La Strada", Bulgaria 2007.

Väga põhjalik andmebaas inimkaubanduseteemalistest käsiraamatutest ja juhendmaterjalidest eri sihtrühmadele. Iga teose puhul on kirjeldatud tema sihtrühma, sisu, eesmärke. Alati on lisatud väljaandja kontaktandmed paberkoopia küsimiseks või veebiaadress, kuhu trükis on üles laetud.